

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE

w Warszawie

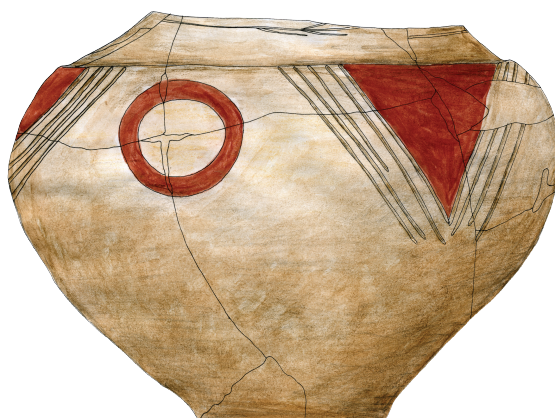

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LVII

2004 – 2005

WARSZAWA 2005 VARSOVIE

**WIADOMOŚCI
ARCHEOLOGICZNE**

TOM LVII

Redaguje zespół / Editorial staff:

mgr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
prof. dr hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego / subeditor), mgr Grażyna Orlińska,
mgr Radosław J. Prochowicz, mgr Andrzej Tomaszewski, doc. dr hab. Teresa Węgrzynowicz

Tłumaczenia / Translations:

Anna Kinecka, Marta Stasiak-Cyran
Anna Mistewicz & Jacek Andrzejowski (podpisy / captions)

Skład i łamanie / Layout:

J R J

Rycina na okładce: malowana waza gliniana
z Chojna-Golejewka, pow. Rawicz (rys. L. Kobylińska)

Cover picture: painted, clay vase
from Chojno-Golejewko, distr. Rawicz (L. Kobylińska del.)

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2005

© Autorzy, 2005

Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury. Ponadto nasze książki i czasopisma można zamawiać w PMA, tel. +48 (22) 831 32 21–25/110 lub pod adresem internetowym wydawnictwapma@pma.pl.

Cennik wydawnictw, wykaz publikacji i pełen spis zawartości czasopism PMA: pma@pma.pl/wydawnictwa.

Adres redakcji / Editorial office:

Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 831 32 21–25/141,152; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: j.andrzejowski@pma.pl

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

Tom (Vol.) LVII

SPIS TREŚCI

Contents

R o z p r a w y

- Barbara Bargiel, Jerzy Libera, Zespoły grobowe z krzemiennymi płoszczami w Małopolsce i na Wołyniu 3
Grave assemblages with flint projectile points in the Little Poland and Volhynia

M i s c e l l a n e a

- Anna Drzewicz, Topór kamienny kultury ceramiki sznurowej z Czubina, pow. pruszkowski 29
A Corded Ware Pottery culture stone axe from Czubin, distr. Pruszków

- Anna Drzewicz, Technika produkcji młotków rogowych z osiedla obronnego kultury łużyckiej w Biskupinie 33
Antler hammers from the fortified settlement of the Lusatian culture at Biskupin – technology of production

- Grażyna Orlińska, Naczynie kultury łużyckiej z Pyszkowa, pow. sieradzki 41
A Lusatian culture footed beaker from Pyszków, distr. Sieradz

- Aleksandra Żórawska, Klamra hakowa z Kargoszyna, pow. ciechanowski. 47
Uwagi o chronologii i genezie ażurowych klamer z T-kształtnym zakończeniem w północno-wschodniej Polsce i na terenach bałtyjskich
The belt clasp from Kargoszyn, distr. Ciechanów.
The dating and origins of open-work belt-clasps with T-shaped endings from north-eastern Poland and the Balt lands

- Jacek Andrzejowski, Wczesna *Kragenfibel* z Obór i problem jej pochodzenia 57
Early *Kragenfibel* from Obory and the question of its provenance

- Katarzyna Czarnecka, Nieznane materiały z cmentarzyska kultury przeworskiej 67
w Wólce Domaniowskiej, w pow. radomskim
Unpublished finds from a cemetery of the Przeworsk culture at Wólka Domaniowska, distr. Radom

- Radosław Prochowicz, Znaleźisko dziobowatego okucia końca pasa z Przeradowa, pow. makowski 73
A beak-shaped strap end from Przeradowo, distr. Maków Maz.

- Dorota Popławska, Archeomuzykologia polska o aerofonach fletowych 81
Polish archaeomusicology on flute o aerophones

M a t e r i a ł y

- Bartłomiej Karch, Naczynia z IV okresu epoki brązu z Nowego Zatomia, pow. międzychodzki 89
Bronze Age pottery (BA IV) from Nowego Zatom, distr. Międzychód

- Anna Drzewicz, Materiały z cmentarzyska ludności kultury łużyckiej w Chojnie-Golejewku, pow. rawicki, z kolekcji 93
Aleksandra Guttmana
Material from a Lusatian culture cemetery at Chojno-Golejewko, distr. Rawicz, from the Aleksander Guttman collection

Anna Drzewicz, Ozdoby brązowe z Kruchowa, pow. gnieźnieński Bronze ornaments from Kruchowo, distr. Gniezno	101
Aleksandra Żórawska, Wielokulturowe cmentarzysko w Starym Targu w świetle dotychczasowych publikacji, archiwaliów i ocalałych materiałów The multicultural cemetery at Stary Targ in the light of literature, archival records and survived finds	111
Zbigniew Nowakowski, Cmentarzysko kultury przeworskiej w miejscowości Bielawy-Łuby, pow. łowicki, stan. 2 A Cemetery of the Przeworsk Culture at Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2	177
Anna Mistewicz, Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej z wczesnego okresu wpływów rzymskich na stan. 29 w Dąbku, pow. mławski Early Roman Period cemetery of the Przeworsk culture at Dąbek, site 29, distr. Mława	197
A n e k s : Łukasz Maurycy Stanaszek, Analiza antropologiczna materiału kostnego z Dąbka, pow. mławski, stan. 29 Anthropological assessment of bone remains from Dąbek, site 29, distr. Mława	235
Teresa Liana Osada z młodszego okresu rzymskiego w Łęgonicach, pow. grójecki A Late Roman Period settlement of the Przeworsk culture at Łęgonice, distr. Grójec	241
K r o n i k a	297
W y k a z s k r ó t ó w	299

OD REDAKCJI

W niniejszym tomie „Wiadomości Archeologicznych” zamieszczamy pracę zmarłej w 1998 roku dr Teresy Liany pt. *Osada z młodszego okresu rzymskiego w Łęgonicach, pow. grójecki*, przygotowaną i zredagowaną przez prof. dr hab. Teresę Dąbrowską na podstawie materiałów pozostawionych przez Autorkę. Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” wyraża tą drogą podziękowania Pani prof. dr hab. Teresie Dąbrowskiej za wielki wkład pracy w przygotowanie do publikacji tego ważnego stanowiska kultury przeworskiej.

Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” informuje, że w pracy Caroline Earwood *Wooden artefacts from the medieval town of Dawidgródek, Belarus* opublikowanej w tomie LVI zostało wykorzystanych szereg rysunków autorstwa Pani Wiesławy Gawrysiak-Leszczyńskiej. Redakcja przeprasza Autorkę za omyłkowe opuszczenie Jej nazwiska w podpisach pod następującymi rycinami: fig. 6 nr 72.7, 10 nr 65, 66:1, 79.3, fig. 11 (z wyjątkiem nr. 16.2), fig. 13 nr 81:3, fig. 16 (z wyjątkiem nr. 17.7), fig. 19, fig. 22, nr 79.11, 81.7, 81.14, 81.21, fig. 23, fig. 27 nr 79.14, 81.19.

Począwszy od bieżącego tomu w „Wiadomości Archeologicznych” Redakcja wprowadziła transliterację tekstów pisanych grażdanką (cyrylicą) zgodną z zasadami opisanymi w Polskiej Normie PN-ISO 9:2000 (*Informacja i dokumentacja — transliteracja znaków cyrylickich na znaki łacińskie — Języki słowiańskie i niesłowiańskie*).

Dr Wojciech Brzeziński
Redaktor Naczelny

ZBIGNIEW NOWAKOWSKI

CMENTARZYSKO KULTURY PRZEWORSKIEJ W MIEJSCOWOŚCI BIELAWY-ŁUBY, POW. ŁOWICKI, STAN. 2

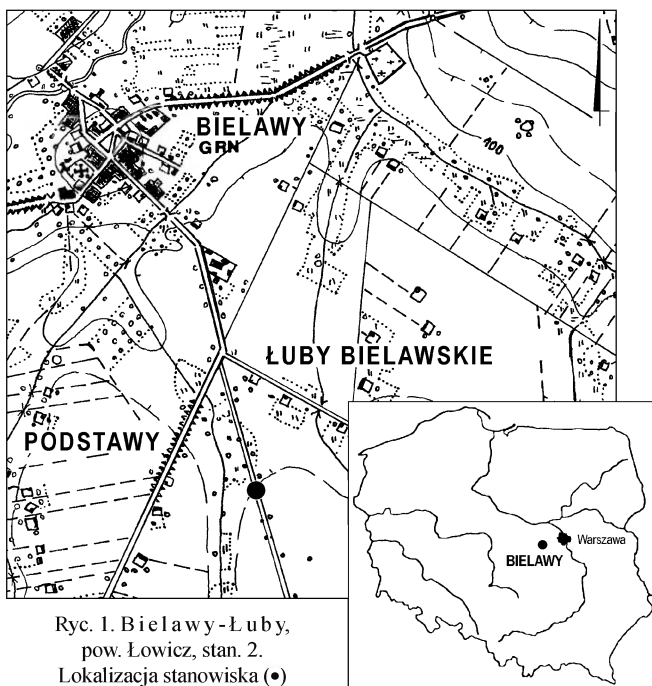
A CEMETERY OF THE PRZEWORSK CULTURE AT BIELAWY-ŁUBY, DISTR. ŁOWICZ, SITE 2

WSTĘP

Cmentarzysko zostało odkryte przypadkowo w 1938 r. przez Mariana Gozdowskiego, nauczyciela z Bielaw, ówczesnego współpracownika Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Znajdowało się ono przy drodze między wsiami Bielawy a Zgoda, w odległości 500 m na południe od odchodzącej od niej drogi do wsi Rulice¹. Obejmowało płaski, piaszczysty teren nie-

znacznie opadający ku północy (Ryc. 1). Stanowisko rozciągające się na długości ok. 80 m zostało częściowo zniszczone podczas kopania rowów wzdłuż drogi. Szczątki pochówków wyrzucane wraz z ziemią na drogę tworzyły wyraźne skupiska, które bez trudu powiązano z poszczególnymi grobami. Sprzyjało temu małe zagęszczenie pochówków na cmentarzysku (Ryc. 2). Badania z ramienia PMA w czerwcu 1938 r. prowadził odkrywca stanowiska. Na odsłoniętych wówczas 800 m² natrafiono na 18 grobów ciałopalnych. W następnym miesiącu badania kontynuował Józef Marciniak, odkrywając dalsze 24 podobne obiekty.

Okres wojny materiał zabytkowy przetrwał bez większych uszkodzeń, zaginęło jedynie wyposażenie grobów 26 i 28. Zaginęła jednak również cała dokumentacja (plany i notatki) z badań J. Marciniaka dotycząca grobów 19–42 oraz kilka planów grobów z badań M. Gozdowskiego. Materiał wykopaliskowy przechowywany nie zawsze w odpowiednich warunkach w chwili podjęcia obecnego opracowywania był w nienajlepszym stanie. Z tego względu częściowo wykorzystano niektóre rysunki zabytków ze sprawozdania M. Gozdowskiego z października 1947 r. oraz znajdujące się w archiwum PMA rysunki z końca lat 60., wykonane przez ówczesnego studenta archeologii S. Tomaszewskiego. Przerysowano też zachowaną dokumentację rysunkową (plany grobów i cmentarzyska) rezygnując z legend przy każdym z nich na korzyść jednej odnoszącej się do wszystkich pochówków (por. tabl. II). Plany nieznacznie zmodyfikowano (wprowadzono uzupełniające napisy) w celu zwiększenia

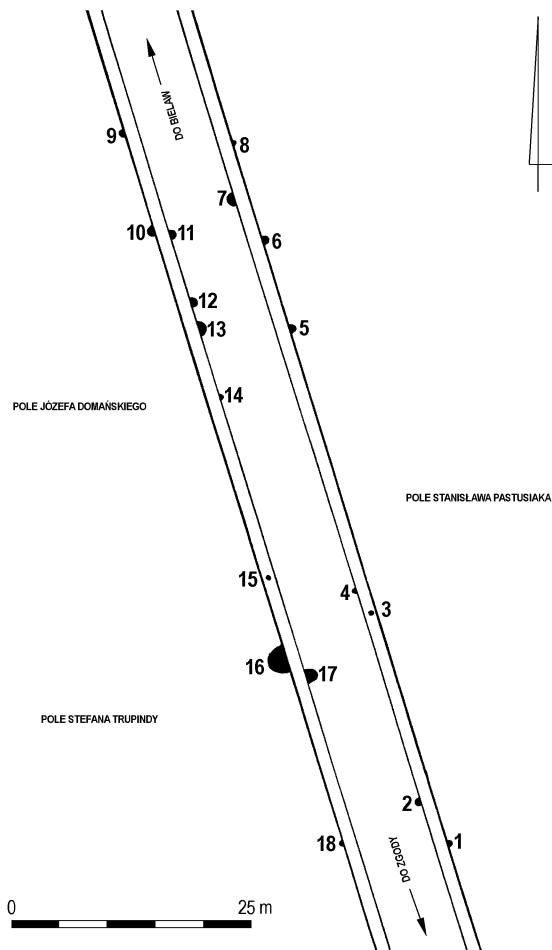

Ryc. 1. Bielawy-Łuby,
pow. Łowicz, stan. 2.

Lokalizacja stanowiska (●)

Fig. 1. Bielawy-Łuby, distr.
Łowicz, site 2. Location of the site (●)

¹ Obecnie Bielawy-Łuby, gm. Bielawy, pow. łowicki, woj. łódzkie.

Ryc. 2. Bielawy - Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Plan części cmentarzyska odkrytej przy budowie drogi

Fig. 2. Bielawy - Łuby, distr. Łowicz, site 2. Plan of the cemetery part discovered during road works

ich czytelności. Opisy pochówków cytowane są za sprawozdaniem M. Gozdowskiego z uwagi na ich oryginalny styl; dokonano jedynie zmiany w numeracji grobów z rzymskiej na arabską. W inwentarzach grobów uwzględniono także zabytki wymienione przez M. Gozdowskiego, a zaginione podczas wojny. O stanowisku ukazały się dotychczas niewielkie wzmianki (M. Gozdowski 1947, s. 69; 1952, s. 181–182) oraz nieco dłuższe notatki o wynikach badań (J. Marciniak 1939, s. 102; A. Niewęglowski 1972, s. 209). W ostatniej z nich pojawiła się mylna informacja o fragmencie miecza z grobu 9 nieznajdująca pokrycia w inwentarzu. Przy analizie korzystano z opracowań typologicznych dotyczących zapinek (O. Almgren 1923), umb (D. Bohnsack 1938), grotów (P. Kaczanowski 1995) oraz chronologii względnej wczesnego okresu rzymskiego (T. Liana 1970). Przy analizie materiałów ceramicznych uwzględniono przede wszystkim fragmenty pozwalające na określenie formy naczynia. Inne pozwalające na częściową rekonstrukcję kształtu naczynia wykorzystywano z zastrzeżeniami. Ogromna większość naczyń to ceramika ręcznie lepiona, przy opisie której nie odnotowywano tego faktu. Tylko w przypadku naczyń toczonych zaznaczano technikę wyrobu. Numery zabytków opisanych w inwentarzach poszczególnych grobów odpowiadają numeracji na tablicach.

Grób 1

Popielnicowy. Po zdjęciu warstwy gleby (20–25 cm) odsłoniła się ciemna plama zachowanej części jamy grobowej. Na tej głębokości występowała już ceramika w ulamkach. Kilka cm niżej odsłoniła się zgnieciona w górnej części popielnica, czarnej barwy, zawierająca przepalone kości ludzkie. Obok niej stały dwa inne małe naczynia. Jedno zachowane tylko do połowy, barwy czerwonej, o dość grubych ścianach-ustawione było normalnie od strony Płn. Drugie, zachowane w całości, jasnożółtej i czerwonej barwy, odwrócone dnem do góry i ustawione od Pd-Z. Wszystkie trzy naczynia zalegały w czarnej ziemi, wśród skorup skupionych głównie w części Pd-Z jamy i kawałków węgla drzewnego. Na głębokości 45 cm od pow. gleby. Wymiary zachowanej części jamy: 60×40×70 cm.

Inwentarz (Tabl. I/1): **1.** Popielnica o czarnych gładkich, lśniących powierzchniach z dwiema plastycznymi listwami, jednej zdobionej nacięciami. Poniżej pionowy ornament rytym. Wys. 17 cm, średn. wylewu 10,5 cm, dna 8,5 cm. **2.** 18 fragmentów dzbanka z kolankowatym uchem o gładkiej, ciemnoszarej w znacznej części zdartej powierzchni. Domieszka średnioziarnista z niewielką ilością grubej. Średn. wylewu 8 cm. **3.** Kubek z wałeczkowatym uchem ze śladami wtórnego przepalenia. Powierzchnia szara, szorstka, w znacznej części zdarta. Wys. ok. 11,5 cm, średn. wylewu 11 cm, dna 8 cm. **4.** Fragmenty naczynia o szarej, zdartej powierzchni z niewielkimi śladami wtórnego przepalenia. Domieszka średnioziarnista. Wys. 11 cm (?), średn. wylewu 19 cm, dna 8 cm. **5.** 2 fragmenty miseczki z zaokrąglonym dnem o całkowicie zdartej powierzchni ze słabo widoczną bruzdką pod wylewem. Średn. wylewu 6 cm, wys. ok. 2,5 cm. **6.** Fragment naczynia na niewielkiej, pustej nóżce zdobionej pionowymi rzędami dołków paznokciowych. Powierzchnia gładka, brunatna. Niewielka ilość grubej domieszki. Średn. dna 9 cm. **7.** 5 fragmentów naczynia z baniastym brzuścem o gładkiej, brunatnej powierzchni. Domieszka średnioziarnista z niewielką ilością grubej. **8.** 2 fragmenty naczynia o lekko gładzonej ceglastej powierzchni i domieszce średnioziarnistego tłuczni. Średn. wylewu 20 cm.

Chronologia: faza B₁ (?) lub B₁/B₂.

Grób 2

Jamowy. Warstwa gleby do 20 cm grubości. Jama grobowa wypełniona czarną ziemią i węgielkami drzewnymi. Kości nie wyróżniono. Znalezione natomiast 9 fragm. ceramiki o gładkich pow. barwy czerwonej. Wymiary: najw. dł. 90 cm.; najw. szer. 60 cm.; najw. gł. 25 cm. (Tabl. II/2).

Inwentarz: zaginął.

Chronologia: ?

Grób 3

Popielnicowy. Zastanę na dnie rowu dolną część jamy grobowej. Wygrzebałem dwa dna popielnic z częścią bocznych ścian. Jedna popielnica czerwonej barwy, druga czerniona po obu stronach. Obok nich leżał dobrze zachowany nożyk żelazny. Na powierzchni dna rowu leżały rozrzucone przepalone kości ludzkie i trochę skorup z wymienionych popielnic. Na powierzchni drogi znalazłem dalsze fragm. ceramiki i jakiś przedmiot z brązu (zakończenie paska?) z małym guzikiem, jakby nitem.

Inwentarz (Tabl. I/3, II/3): **1.** 9 fragmentów naczynia wtórnie przepalonego z częściowo zachowanym uchem, zdobione ornamentem rytym. Domieszka drobnoziarnista. **2.** 2 fragmenty naczynia o gładkiej, szaro-ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 15 cm. **3.** Fragment naczynia o czarnej, wyświeconej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 9 cm. **4.** Fragment częściowo wyklejonego naczynia o brązowo-szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 8,5 cm. **5.** 4 fragmenty na-

czynia o czarnej, wyświeconej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 9 cm. **6.** 37 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki, w tym 16 wtórnie przepalonych. **7.** Nożyk żelazny dług. 9,6 cm. **8.** Fragment brązowego okucia końca pasa. Dług. 3,1. **9.** Prześlik gliniany z rytymi bruzdami przy jednym z biegunów oraz przy załomie, średn. 3,5 cm. **10.** Prześlik gliniany, wtórnie przepalony, zniekształcony, najpewniej krążkowaty, średn. 4,5 cm. **11.** Fragment skorodowanej blachy żelaznej dług. 5 cm. **12.** Brązowe okucie (nakładka) pasa. Dług. 1,8 cm.

Chronologia: wczesny okres rzymski.

Grób 4

Jamowy. Warstwa gleby sięga tu grubości 10–13 cm. Pod nią zarys jamy wypełnionej czarną ziemią, w której zalegały fragm. ceramiki i kawałki węgla drzewnego. Ogółem 12 szt. skorup: 7 fragm. środkowej części naczynia o chropowatej pow., 1 fragm. gąbczasty i 4 fragm. naczynia o cienkich, gładkich ścianach. Kości nie wyróżniono. Wymiary zach. części: najw. dł. 55 cm.; najw. szer. 45 cm.; najw. gł. 10 cm.

Inwentarz (Tabl. II/4): **1.** 2 fragmenty naczynia o brązowo-szarej nieco zdartej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 5 cm. **2.** 5 fragmentów naczynia o delikatnie chropowatej szaro-brązowej powierzchni i gruboziarnistej domieszce. **3.** 5 fragmentów małego naczynia o zdartej powierzchni zdobionego ornamentem ukośnych bruzdek. **4.** 11 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: faza A₃ (?).

Grób 5

Jamowy. Tuż pod warstwą gleby (do 22 cm) kilka przykopconych fragm. ceramiki, barwy czerwonej, od str. wewnętrznej czernionych. Głębiej coraz większa ilość skorup o wyglądzie wyżej opisanym. Między ceramiką przepalone kości. W części północnej jamy żelazny grot, w pd-wej przedmiot z żelaza (nóż?). Oba zabytki w otoczeniu skorup i kości. Ziemia wypełniająca jamę bardzo ciemna i tłusta. Wszystko ze sobą pozlepiane. Ceramika ostro profilowana. Wymiary zachowanej części grobu: najw. dł. 100 cm.; najw. szer. 70 cm.; najw. gł. 30 cm.

Inwentarz (Tabl. II/5): **1.** 45 fragmentów naczynia o brązowej, bardzo gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 10 cm. **2.** 9 fragmentów naczynia o brązowej bardzo gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 20 cm. **3.** Fragment naczynia o brązowej, gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 13 cm. **4.** 110 zniszczonych, niecharakterystycznych fragmentów ceramiki. **5.** Grot żelazny w znacznym stopniu skorodowany, dług. ok. 25,5 cm. **6.** Kilkanaście fragmentów silnie skorodowanego żelaza.

Chronologia: faza A₂.

Grób 6

Jamowy. Przepalone kości występowały już w górnej części jamy grobowej, tuż pod 15 cm warstwą gleby wśród czarno zabarwionej między kawałkami węgla drzewnego fragm. ceramiki. Tych ostatnich było 38 szt. W części pd-zach między ceramiką i kośćmi leżały obok siebie dwa otoczaki; większy miał 8×6×4 cm. Wymiary zach. części jamy: najw. dł. 105 cm.; najw. szer. 100 cm.; najw. gł. 22 cm.

Inwentarz (Tabl. III/6): **1.** 2 fragmenty naczynia o jasnoszarej, szorstkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 20 cm. **2.** 31 fragmentów ceramiki bardzo zniszczonych o zdartych powierzchniach.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski (?).

Grób 7

Jamowy. Grubość warstwy gleby do 20 cm. Wśród czarnej ziemi wypełniającej jamę zalegały fragm. ceramiki. Występowały tuż pod pow. gleby, jednak największe skupienie było w dolnej części, na środku.

Między ceramiką zalegały przepalone kości i węgiel drzewny. Wymiary: najw. dł. 145 cm.; najw. szer. 70 cm.; najw. gł. 20 cm.

Inwentarz (Tabl. III/7): **1.** 2 fragmenty naczynia o całkowicie zdartej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **2.** Fragment brązowo-szarego naczynia, górą wygładzanego, dołem lekko chropowatego. **3.** Fragment kubka wtórnie przepalonego z zachowaną górną nasadą ucha oraz 24 zniszczone fragmenty ceramiki.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski.

Grób 8

Jamowy. Warstwa gleby 20 cm. Pod nią jama wypełniona czarną, tłustą ziemią. W jamie przepalone kości i ułamki ceramiki. Niektóre zżużłone, gąbczaste. Skorupy pojawiły się dopiero na głębokości ok. 10 cm od powierzchni jamy i zalegały głównie w dolnej jej części. Wiele ułamków ceramiki było rozmoznaczonych tak, że po wysuszeniu nie dało się zebrać. Wymiary: najw. dł. 55 cm.; najw. szer. 35 cm.; najw. gł. 40 cm.

Inwentarz (Tabl. III/8): **1.** Fragment naczynia o zdartej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 10 cm. **2.** 3 fragmenty naczynia o szarej, gładkiej powierzchni z delikatnie rytym ornamentem. Domieszka drobnoziarnista. **3.** 4 fragmenty naczynia o czarnej, gładkiej, częściowo zdartej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 8 cm. **4.** Fragment naczynia o czarnej, gładkiej powierzchni z delikatnie rytym ornamentem. Domieszka drobnoziarnista. **5.** 2 częściowo zrekonstruowane dna naczyń o średn. 11 i 12 cm; fragment iksowatego ucha oraz 200 niecharakterystycznych fragmentów, w tym ok. 60 wtórnie przepalonych. **6.** 2 fragmenty odlupków krzemienych.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski.

Grób 9

Jamowy. Pod warstwą gleby grubości do 30 cm – zarys ocalałej części jamy. Wypełniała ją czarna, tłusta ziemia, w której gdzieniegdzie występowały ułamki przepalonych kości. Ceramiki brak. Wymiary: najw. dł. 85 cm.; najw. szer. 60 cm.; najw. gł. 30 cm. Na powierzchni drogi (obok) widoczna czarna, zlepiona w grudki ziemia. W niej znalazłem kilka skorup wyrzuconych ze zniszczonego grobu 9-go.

Inwentarz (Tabl. III/9): **1.** Fragment naczynia o gładzonej, szarocceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 6,5 cm.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski.

Grób 10

Jamowy. Jama grobowa ciągnęła się w kierunku obsianego pola zbożem. Wobec tego nie zdejmowałem warstwy gleby jak w poprzednich przypadkach, lecz podkopawszy się wybrałem zawartość ocalałej części. Wśród czarnej ziemi zalegała duża ilość skorup z naczyń ostro profilowanych, drobne przepalone kości, węgielki drzewne oraz przedmiot z żelaza (nóż?). Ten ostatni był umieszczony w płn-zach. części. Wymiary zach. części jamy: najw. dł. 100 cm.; najw. szer. 80 cm.; najw. gł. 50 cm.

Inwentarz (Tabl. III/10): **1.** 3 fragmenty naczynia o szarej, lekko szorstkiej powierzchni. Domieszka drobnoziarnista. Zachowane resztki ornamentu rytego w postaci krótkich pionowych kresek. Średn. wylewu 13 cm. **2.** 6 fragmentów o całkowicie zdartej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Ornament w postaci wąskiego pasma rytých ukośnych kresceczek ograniczonych dwiema liniami. **3.** Fragment naczynia o gładkiej, wyświeconej, brązowej powierzchni (przy dnie czarnej) i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 7,5 cm. **4.** Fragment naczynia o brązowej, gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 7 cm. **5.** Fragment naczynia o gładkiej brązowo-szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 12 cm. **6.** Fragment naczynia o brązowej, gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **7.** Fragment naczynia z uchem o lekko gładzonej,

miejskami szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni. Domieszka drobnopziarnista. **8.** Fragment wylewu naczynia o gładkiej, jasnoszarej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Średn. 8,5 cm. **9.** Fragment naczynia o gładzonej, miejscami szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni. Domieszka drobnopziarnista. Średn. wylewu 6 cm. **10.** 9 fragmentów naczynia o brązowej, wyświecanej powierzchni, fragment czopa od ucha, fragment iksowatego ucha, 7 zniszczonych wylewów i 5 fragmentów przydennych oraz 50 bardzo zniszczonych, niecharakterystycznych fragmentów różnych naczyń. **11.** 9 fragmentów skorodowanego żelaznego noża (?).

Chronologia: młodszy okres przedrzymski.

Grób 11

Jamowy. Warstwa gleby grubości do 15 cm. przykrywała jamę, której ocalała część miała następujące wymiary: najw. dł. 95 cm.; najw. szer. 62 cm.; najw. gł. 40 cm. Jamę wypełniała czarna ziemia, w niej gdzieś bardzo drobne cząstki węgla drzewnych. Innych znalezisk nie było.

Chronologia: ?

Grób 12

Jamowy. Warstwa gleby do 15 cm grubości. Pod nią zarys jamy grobowej o wymiarach: najw. dł. 100 cm.; najw. szer. 50, najw. gł. 20 cm. Jama wypełniona czarną ziemią, wśród której widoczne były bardzo drobne węgielki drzewne. Na samym dnie 2 fragmenty ceramiki. Kości nie wyróżniono.

Inwentarz (Tabl. IV/12): **1.** 5 fragmentów naczynia o gładkiej, ceglastej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Średn. wylewu 20 cm. **2.** 4 fragmenty naczynia o gładkiej, ceglastej powierzchni oraz drobnopziarnistej domieszce z niewielką ilością średnioziarnistego tłuczni. Średn. wylewu 18 cm. **3.** 3 fragmenty naczynia o bardzo gładkiej, brązowej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Ornament ryty. **4.** Fragment naczynia o wyświecanej powierzchni z czarnymi plamami o drobnopziarnistej domieszce. Średn. dna 7,5 cm. **5.** Fragment naczynia o wyświecanej, czarnej powierzchni z brązowymi przebarwieniami o drobnopziarnistej domieszce. Średn. dna 9,5 cm. **6.** Fragment naczynia o częściowo zachowanej gładkiej, brązowej powierzchni (na znacznej części ślady wtórnego przepalenia) i średnioziarnistej domieszce. Średn. dna 7 cm. **7.** 54 fragmenty naczynia o czarnej, wyświecanej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce, 3 fragmenty uch oraz 300 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki, w tym 3 wtórnice przepalone.

Chronologia: faza A₂.

Grób 13

Jamowy. Po zdjęciu warstwy gleby grubości do 25 cm odsłoniły się zarysy jamy grobowej. Tuż pod jej powierzchnią wystąpiły przepalone kości w ułamkach i fragmenty ceramiki, niektóre zżużłone, gąbczaste. Wśród ceramiki, kości i węgla drzewnych występowały zabytki z metalu zgrupowane głównie w części południowej. I tak najpierw odsłonił się grot żelazny (16), obok niego żelazne umbo tarczy (13), którego brakowało około 1/3. Pod umbem 6 szt. gwoździ (nitów z dużymi, okrągłymi główkami) (14). Kilkanaście cm dalej dwa dalsze gwoździenniki. Następnie mniej więcej w środku jamy dwa noże żelazne (17) oraz fibula z brązu (20). Wreszcie w części płn – sprzączka do paska. Wymiary zachowanej części jamy: najw. dł. 150 cm; najw. szer. 65 cm; najw. gł. 22 cm.

Inwentarz (Tabl. IV/13, V/13): **1.** 7 fragmentów naczynia o gładkiej brązowo-szarej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Średn. wylewu 20 cm. **2.** 5 fragmentów naczynia o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Średn. wylewu 18 cm. **3.** 5 fragmentów naczynia o wyświecanej brunatno-szarej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Ornament ryty. **4.** Fragment naczynia silnie zdeformowanego o szorstkiej, ceglastej powierzchni i grubo-

ziarnistej domieszce. Średn. dna 8 cm. **5.** Fragment naczynia o delikatnie gładzonej, ceglastej powierzchni i średnioziarnistej domieszce. Średn. wylewu 8,5 cm. **6.** Fragment naczynia o szarej, gładzonej powierzchni i średnioziarnistej domieszce. Średn. wylewu 11 cm. **7.** Fragment naczynia o szorstkiej, szarej powierzchni i średnioziarnistej domieszce. Średn. wylewu 11 cm. **8.** Fragment naczynia o delikatnie gładzonej, jasnoszarej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Średn. dna 8 cm. **9.** Fragment naczynia o delikatnie gładzonej szaro-ceglastej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Średn. wylewu 8,5 cm. **10.** 8 fragmentów naczynia o wyświecanej, czarnej (z brązowymi plamami) powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Średn. dna 9 cm. **11.** 7 fragmentów naczynia o wyświecanej, brązowo-szarej powierzchni z czarnymi plamami i drobnopziarnistej domieszce. Średn. dna 8 cm. **12.** 8 fragmentów wylewów różnych naczyń, ok. 300 fragmentów niecharakterystycznych, w tym 20 wtórnice przepalonych. **13.** 24 fragmenty zniszczonego stożkowatego umba o wys. ok. 7,5 cm i średn. wewn. 11 cm. **14.** 6 żelaznych, częściowo uszkodzonych nitów z płaskimi, okrągłymi główkami o średn. 3 cm. **15.** Tok żelazny, dług. 7,7 cm. **16.** 42 fragmenty skorodowanego żelaznego grotu z faliście wycinanym liściem. **17.** 6 fragmentów bardzo zniszczonego noża żelaznego. Zabytki zaginione podczas wojny: **18.** Sprzączka żelazna. **19.** Nożyk żelazny. **20.** Zapinka określona w notatkach M. Gozdowskiego jako żelazna, a przy opisie grobu jako brązowa.

Chronologia: faza A₂/A₃ (20 – późniejszy wtór z fazy B₂).

Grób 14

Jamowy. Zachowała się tylko mała część tej jamy: najw. dł. 40 cm; najw. szer. 20 cm.; najw. gł. 10 cm. Wypełniona była czarną ziemią. Żadnych innych znalezisk nie wyróżniono, zarówno w samej jamie jak i w wyrzuconej na drogę ziemi.

Chronologia: ?

Grób 15

Jamowy. Na dnie rowu zachowała się dolna część grobu. W zmieszanej z piaskiem czarnej ziemi znalazłem skorupy z potłuczonych naczyń (niektóre zżużłone, gąbczaste), węgielki drzewne i małe kawałki przepalonych kości. W wyrzuconej na drogę ziemi znalazłem kilka fragmentów naczynia czernionego z ornamentem stempekowym. Podobne znajdowały się na dnie rowu w ocalałej reszcie grobu (obecnie brak tak zdobionych skorup).

Inwentarz (Tabl. V/15): **1.** Częściowo wtórnice przepalona miseczką. Średn. wylewu 14,5 cm, wys. 4,5 cm. **2.** Fragment naczynia o czarnej, gładkiej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce. Nad załomem ryta linia, poniżej rząd ukośnych nakłuc. **3.** 2 fragmenty naczynia o szaro-brązowej, powyżej załomu gładkiej, dołem szorstkiej powierzchni. domieszka drobnopziarnista. **4.** Fragment miseczki o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i drobnopziarnistej domieszce zdobiony w dolnej części pionowym zagłębieniem. **5.** Fragment wtórnice przepalonego przęślika. **6.** 12 wtórnice przepalonych i 19 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: faza B₂.

Grób 16

Jamowy. Ocalała część jamy miała jeszcze wymiary: 300 cm × 200 cm i gł. 60 cm. Wypełniała ją czarna ziemia zmieszana z popiołem, wśród której zalegało 19 kamieni, odtłupywanych i otoczek. Największy: 30 × 20 × 10 cm; najmn. 7 × 5 × 4 cm. Ułożone były płasko na głębokości 55-60 cm od pow. jamy. Między kamieniami znalazłem 7 fragmentów ceramiki, w tym jeden o cienkiej ścianie, gładkiej powierzchni zdobionej dołeczkami. Niektóre zżużłone, gąbczaste. Znalazło się też trochę przepalonych kości. Na kamieniach widoczne były ślady działania ognia. W wyrzuconej z rowu ziemi znalazłem sporo skorup podobnych do tych co i w jamie, m.in. fragmenty zdobione dołeczkami. Następnie 10 dalszych kamieni nie większych od poprzednich.

Inwentarz (Tabl. V/16): **1.** Częściowo zrekonstruowane naczynie o czarnej, wyświecannej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Zachowały się dwa ucha. Średn. wylewu 31 cm; dna ok. 10 cm; wys. ok. 23 cm. **2.** 8 fragmentów naczynia o gładkiej, szaro-brązowej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Pod zachowanym uchem rząd niewielkich dołków. Średn. wylewu 15 cm. **3.** 5 fragmentów naczynia o gładkiej, brązowej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 19 cm. **4.** 6 fragmentów naczynia o gładkiej, szaro-brązowej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 8,5 cm. **5.** Zrekonstruowana miseczka z wklęsłym dnem o ceglastej, gładzonej powierzchni i średnioziarnistej domieszce. Średn. wylewu 8,5 cm, wys. 4 cm. **6.** 10 fragmentów wtórnie przepalonego naczynia z wklęsłym dnem o szaro-ceglastej, częściowo zdartej powierzchni i gruboziarnistej domieszce. **7.** 33 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki, tym 4 wtórnie przepalone.

Chronologia: faza B₂.

Grób 17

Jamowy. *Na dnie rowu (głębokiego w tym miejscu na 40 cm) i w skarpię częściowo był widoczny dużych rozmiarów kamień: 60×45×35 cm. Leżał jak się potem okazało na jasnożółtym piasku na głębokości 55 cm od pow. drogi. Kamienia tego nie ruszano z miejsca przy kopaniu rowu, lecz odsłonięto go tylko. Ciemna plama w otoczeniu tegoż świadczyła o istnieniu jamy grobowej. Zdjąłem warstwę gleby grub. do 25 cm. Odsłoniły się zarysy jamy o wymiarach: 140×130 i gł. 55 cm. Wypełniona była czarną ziemią. W niej zalegało dalszych 7 kamieni (ok. 30×20×8 cm), trochę przepalonych kości, ułamki ceramiki oraz w części Pn-Z kawałek stopionego szkła koloru jasnozielonego (seledyn). Na powierzchnię drogi wyrzucono czarną ziemię i kilka kamieni. Innych zabytków tutaj nie znalazłem.*

Inwentarz (Tabl. V/17): **1.** 2 fragmenty naczynia o gładkiej, czarnej powierzchni zdobionego dołeczkami. Domieszka drobno- i średnioziarnista. **2.** Fragment naczynia o zdartej powierzchni i domieszce średnioziarnistego tłucznia. Średn. dna 6 cm. **3.** Fragment naczynia toczzonego. **4.** 3 fragmenty wylewów oraz 8 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki, w tym 4 wtórnie przepalone. **5.** Fragment stopionego, jasnozielonego szkła. **6.** Stop srebra (zapewne ozdoby) – zabytek zaginął (wg M. Gozdowski 1952, s. 182).

Chronologia: późny okres rzymski.

Grób 18

Jamowy. *Ocalała część jamy grobowej znajdowała się pod warstwą gleby na której rosło zboże. Wobec tego podkopałem się i wybrałem całą jej zawartość. Wśród czarnej ziemi znalazłem 2 fragm. naczynia i 6 kamieni. Najw. kamień 35×26×25 cm; najmn. 10×8×2 cm. Węgla drzewnego ni przepalonych kości nie dostrzeżono. Wymiary jamy: 100×40 cm i gł. 30 cm. Na pow. drogi znalazłem 3 dalsze fragm. ceramiki.*

Inwentarz (Tabl. V/18): **1.** 2 fragmenty naczynia o szorstkiej, piaskowej powierzchni i grubej domieszce tłucznia. Średn. dna 11 cm. **2.** Fragment naczynia o szarej, szorstkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **3.** 3 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki.

Chronologia: wczesny okres rzymski.

Grób 19

Inwentarz (Tabl. V/19): **1.** Fragment naczynia o czarnej, lśniącej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 16 cm. **2.** 3 fragmenty naczynia o szaro-brązowej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **3.** 3 fragmenty naczynia o gładkiej, brązowej powierzchni. **4.** Fragment naczynia o szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 14 cm. **5.** 3 fragmenty naczynia o szarej, gładzonej powierzchni. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 12 cm. **6.** 5 fragmentów naczynia o chropowatej, brązowo-szarej powierzchni z niewielką ilością grubej domieszki oraz

27 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki. **7.** 10 niewielkich skorodowanych ułamków żelaza oraz fragment wąskiej taśmy żelaznej. **8.** Połowa wtórnie przepalonego glinianego, dwustożkowego przęślika.

Chronologia: wczesny okres rzymski.

Grób 20

Inwentarz (Tabl. VI/20): **1.** Fragment naczynia o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce z częściowo zachowanym uchem. Średn. wylewu 8 cm. **2.** 2 fragmenty silnie skorodowanej zapinki żelaznej typu M/N, dług. ok. 4 cm.

Chronologia: faza A₃.

Grób 21

Inwentarz (Tabl. VI/21): **1.** Fragment naczynia toczzonego o gładkiej, ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 8 cm. **2.** Fragment naczynia o szaro-brązowej, lekko szorstkiej powierzchni z rytym ornamentem. **3.** Fragment naczynia o szarej, szorstkiej powierzchni i średnioziarnistej domieszce. Średn. wylewu 7 cm. **4.** 40 niecharakterystycznych fragmentów, w tym 7 wtórnie przepalonych.

Chronologia: późny okres rzymski.

Grób 22

Inwentarz (Tabl. VI/22): **1.** Fragment szarego, toczzonego naczynia o drobnoziarnistej domieszce; na dnie dwa koncentryczne koła. Średn. dna 8 cm. **2.** 2 fragmenty naczynia o brązowej pokrytej śladami miotłkowania powierzchni. Domieszka drobno- i średnioziarnista. **3.** 24 fragmenty, w tym 1 toczony oraz fragment wtórnie przepalono dna.

Chronologia: późny okres rzymski.

Grób 23

Inwentarz (Tabl. VI/23): **1.** Fragment naczynia o całkowicie zdartej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 16 cm. **2.** Fragment naczynia o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 6 cm. **3.** Fragment naczynia o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **4.** 6 fragmentów naczynia o czarnej, gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce oraz 3 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki. **5.** Silnie skorodowane kółko żelazne o średn. ok. 2 cm wykonane z drutu o kwadratowym (?) przekroju.

Chronologia: wczesny okres rzymski (?).

Grób 24

Inwentarz (Tabl. VI/24): **1.** Fragment naczynia wtórnie przepalonego. Średn. wylewu 13 cm. **2.** Fragment naczynia o brązowej pokrytej śladami miotłkowania powierzchni z niewielką ilością średnioziarnistej domieszki. **3.** Fragment naczynia grubościennego, fragment naczynia o gładkiej czarnej powierzchni oraz fragment wtórnie przepalony.

Chronologia: wczesny okres rzymski.

Grób 25

Inwentarz (Tabl. VI/25): **1.** 6 fragmentów naczynia o szarej, gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce z niewielkimi śladami wtórnego przepalenia. Średn. wylewu 15 cm. **2.** Fragment naczynia o gładkiej, jasno ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 12 cm. **3.** Fragment naczynia o szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 14 cm. **4.** 4 fragmenty naczynia o gładkiej, jasnoszarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **5.** 2 fragmenty ze śladami miotłkowania, 1 fragment wtórnie przepalony oraz 19 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: faza B₁ (?).

Grób 26

Inwentarz: zaginął.

Grób 27

Inwentarz (Tabl. VI/27): **1.** Fragment naczynia o szorstkiej, ceglastej powierzchni. Domieszka drobnodziarnista. Średn. wylewu 12 cm. **2.** Fragment naczynia o gładkiej, ceglastej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 8 cm. **3.** Fragment naczynia o chropowatej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 5,5 cm. **4.** Fragment naczynia o gładzonej, ceglastej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 14 cm. **5.** Fragment naczynia o gładzonej, szaro-ceglastej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 9,5 cm.

Chronologia: faza A₃.

Grób 28

Inwentarz: zaginął.

Grób 29

Inwentarz (Tabl. VI/29): **1.** Fragment naczynia o czarnej, górą gładkiej, dołem chropowatej powierzchni. Domieszka średniodziarnista. Średn. wylewu 24 cm. **2.** Fragment naczynia o wyświeconej, szaro-ceglastej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 12 cm. **3.** 11 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki. **4.** 3 nity żelazne o nieznacznie wysklepionych, okrągłych główkach, średn. 2,8 cm.

Chronologia: faza A₃ (?).

Grób 30

Inwentarz (Tabl. VII/30): **1.** Fragment naczynia o gładkiej, szarej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce, ornament ryt. Średn. wylewu 11 cm. **2.** Fragment naczynia o całkowicie zdartej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 18 cm. **3.** Fragment naczynia o gładkiej, szaro-brązowej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. **4.** 4 fragmenty naczynia o całkowicie zdartej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Powyżej załomu dwie wąskie ryte linie. Średn. wylewu 14 cm. **5.** 2 fragmenty naczynia o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 13 cm. **6.** Fragment naczynia o gładzonej, ceglastej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 12 cm. **7.** 42 niecharakterystyczne fragmenty, w tym 5 wtórnie przepalonych. **8.** Grot włóczni o szerokim liściu ze słabo wyodrębnionym żeberkiem i długiej tulejce. Dług. 21,7 cm.

Chronologia: zespół przemieszany – faza A₂ (2, 3?, 5) i wczesny okres rzymski (1, 4, 6, 8?).

Grób 31

Inwentarz (Tabl. VI/31): **1.** Naczynie o szorstkich, szaro-brązowych powierzchniach i domieszce gruboziarnistego tłucznia. Poniżej załomu poziomy i pionowy ornament ryt. Wys. ok. 20 cm, średn. wylewu 15 cm, dna 14 cm. **2.** 15 fragmentów naczynia o brązowo-szarej powierzchni. Górą gładkie, dołem delikatnie chropowate z liniami rytymi w różnych kierunkach. Domieszka średnio- i gruboziarnistego tłucznia. Średn. wylewu 18 cm. **3.** 7 fragmentów naczynia o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni. Domieszka drobnodziarnista. Średn. wylewu 11 cm. **4.** 11 fragmentów naczynia ze śladami wtórnego przepalenia o średniodziarnistej domieszce. Na szyjce resztki rytego ornamentu. **5.** Fragment naczynia o szorstkiej, ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 7 cm. **6.** Uszkodzona zapinka żelazna z masywnym grzebykiem na główce i wysoką pochewką. **8.** serii V grupy O. Almgrena. Na bocznych krawędziach grzebyka drobne nacięcia. Sprężynka zachowana częściowo. Dług. 3,2 cm (wg M. Gozdowskiego po odkryciu widoczne były stopione drobiny srebra). **7.** Fragmenty bardzo silnie skorodowanego krzesiwa z *okrągłym uszkiem*, dług. pierwotna (wg notatek M. Gozdowskiego) 10,5 cm, szer. 2 cm. **8.** 10 mocno skorodowanych fragmentów żelaznych, w tym

fragment kółka z grubego drutu o średn. ok. 2 cm. **9.** Fragment ciemnozielonego szkła z białymi smugami – zabytek zaginął (wg M. Gozdowski 1952, s. 182).

Chronologia: faza B₂ lub B₂/C₁.

Grób 32

Inwentarz (Tabl. VIII/32): **1.** 2 fragmenty naczynia o całkowicie zdartej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 16 cm. **2.** 18 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: ?

Grób 33

Inwentarz: **1.** 7 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: ?

Grób 34

Inwentarz: **1.** 3 fragmenty naczynia o czarnej, gładkiej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce, fragment facetowanego wylewu, 3 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski.

Grób 35

Inwentarz: **1.** 7 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: ?

Grób 36

Inwentarz (Tabl. VIII/36): **1.** Fragment naczynia o gładkiej, szarej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 17,5 cm. **2.** 4 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski – faza A₂ (?).

Grób 37

Inwentarz: **1.** Fragment wylewu naczynia z zachowaną górną nasadą ucha na czopie. **2.** 2 fragmenty wtórnie przepalone; 7 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski (?).

Grób 38

Inwentarz (Tabl. VII/38): **1.** Fragmenty naczynia o gładkiej, szaro-ceglastej powierzchni i drobnodziarnistej domieszce. Wys. 10 cm, średn. wylewu 18 cm, dna 8 cm. **2.** Fragmenty naczynia o szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 20 cm. **3.** Fragment naczynia o szorstkiej, ceglastej powierzchni i gruboziarnistej domieszce. Średn. wylewu 25,5 cm. **4.** Fragment naczynia o szorstkiej, ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 20 cm. **5.** Fragment naczynia o szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 14 cm. **6.** Fragmenty kubka o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i średniodziarnistej domieszce z częściowo zachowanym wałeczkatym uchem. Wys. 10 cm, średn. wylewu 10,5 cm, dna 7,5 cm. **7.** Fragment naczynia o szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 14,5 cm. **8.** Fragment naczynia o delikatnie gładzonej, szarej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 10,5 cm. **9.** Fragment naczynia o szorstkiej, jasnoszarej, miejscami ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 11 cm. **10.** Fragment naczynia z uchem w kształcie litery X o lekko gładzonej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 15 cm. **11.** Fragmenty naczynia z uchem w kształcie litery X o lekko gładzonej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 5 cm. **12.** Fragment naczynia o szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 7,2 cm. **13.** Fragment naczynia o szorstkiej, szaro-ceglastej powierzchni i średniodziarnistej domieszce. Średn. wylewu 16 cm.

Chronologia: zespół przemieszany – młodszy okres przedrzymski (3, 4, 6?, 7–13), wczesny okres rzymski (1, 2).

Grób 39

Inwentarz (Tabl. VIII/39): **1.** Fragment naczynia o gładkiej, brązowej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 7 cm. **2.** 12 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki. **3.** 2 niewielkie, mocno skorodowane fragmenty żelaza.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski.

Grób 40

Inwentarz (Tabl. VIII/40): **1.** 3 fragmenty naczynia o chropowatej, szaro-brązowej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 16 cm. **2.** Fragment naczynia o lekko gładzonej, szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 13 cm. **3.** 10 fragmentów naczynia o zdartej, ceglastej powierzchni. Domieszka drobno- i średnioziarnista. **4.** 14 niecharakterystycznych fragmentów ceramiki.

Chronologia: młodszy okres przedrzymski.

Grób 41

Inwentarz (Tabl. VIII/41): **1.** Fragment naczynia o lekko szorstkiej ceglastej powierzchni. Średn. dna 13 cm. **2.** Fragment naczynia o szorstkiej, ceglastej powierzchni i średnioziarnistej domieszce. Średn. wylewu 7,5 cm. **3.** Fragment naczynia o lekko wygładzonej, szaro-ceglastej powierzchni i średnioziarnistej domieszce. Średn. wylewu 15,5 cm. **4.** Fragment naczynia o gładkiej, szarej, miejscami szaro-ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 18 cm. **5.** Fragment wylewu z uchem w kształcie litery X, 3 fragmenty naczynia o brązowej, gładkiej powierzchni oraz 43 niecharakterystyczne fragmenty ceramiki. **6.** 16 nieokreślonych, mocno skorodowanych fragmentów żelaza.

Chronologia: faza A₂ (?).

Grób 42

Inwentarz (Tabl. VIII/42): **1.** Fragment naczynia o całkowicie zdartej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **2.** Fragment naczynia o częściowo zdartej szarej, gładkiej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 12 cm. **3.** Fragment naczynia o lekko szorstkiej, szaro-ceglastej, miejscami ciemnoszarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. dna 10 cm. **4.** Fragment naczynia o szorstkiej, jasnoszarej, miejscami ceglastej powierzchni. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 16 cm. **5.** Fragment naczynia o szorstkiej, ciemnoceglastej, miejscami ciemnoszarej powierzchni. Domieszka drobnoziarnista. Średn. wylewu 13 cm. **6.** Fragment naczynia o gładkiej, ceglastej, miejscami szaro-ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 11 cm. **7.** Fragment naczynia o gładkiej, szaro-ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 11 cm.

Chronologia: faza A₂ (?).

Znaleziska luźne (Tabl. VIII/LZ):

1. Przęslik gliniany, dwustożkowaty o brązowej, chropowatej powierzchni. Średn. 3,1 cm, wys. 1,3 cm. **2.** Fragment naczynia o brunatnej, obmazywanej powierzchni z niewielką ilością gruboziarnistej domieszki. Średn. wylewu 22 cm. **3.** Fragment naczynia o brązowej, lekko szorstkiej powierzchni z domieszką średnioziarnistego tłucznia. Ornament paznokciowy. **4.** Fragment naczynia o lekko szorstkiej, ceglastej powierzchni i domieszce średnioziarnistego tłucznia. **5.** Fragment naczynia o gładkiej, ceglastej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Ornament dookólnych i pionowych bruzd. Średn. dna 10 cm. **6.** Fragment naczynia o gładkiej, brązowo-szarej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. **7.** Fragment naczynia o gładkiej, brązowej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Średn. wylewu 12 cm. **8.** 2 fragmenty naczynia *terra sigillata* o całkowicie zdartej powierzchni zewnętrznej. **9.** 65 drobnych fragmentów naczynia o czarnej, wyświeconej powierzchni i drobnoziarnistej domieszce. Na zalocie brzuśca wypełniony punktami meander.

ANALIZA MATERIAŁU

Części stroju

Pośród trzech znalezionych z a p i n e k zachowały się dwie. Zapinka z grobu 13 zaginęła podczas wojny, zachował się tylko jej rysunek. Jest to fibula z taśmowatym, esowatym kabłąkiem (Tabl. V/13:20) określana jako żelazna, bądź brązowa. Na podstawie analizy wyposażenia należy sądzić, że jest to późniejszy wtręt pochodzący z fazy B₂, ponieważ ceramika jest typowa dla młodszego okresu przedrzymskiego. Stan zachowania zapinki z grobu 20 uniemożliwia dokładniejsze jej określenie (wg opisu M. Gozdowskiego miał to być fragment gwoźdź). Na podstawie krzywizny kabłąka można sądzić, że należy ona do typu M lub N. Zapinki te są wyznacznikami fazy A₃, pierwsza – horyzontu starszego, druga – młodszego. Spotyka się je jednak często razem (T. Dąbrowska 1988, s. 44, 46). Zapinka znaleziona w grobie 31 (Tabl. VI/31:6) należy do 8. serii grupy V Almgrena (O. Almgren 1923, tabl. VI). Zdaniem M. Gozdowskiego jej grzebyk był najpewniej inkrustowany srebrem, ponieważ po odkryciu widoczne były na zapince stopione drobiny tego metalu. Fibule tej serii są jednym z bardziej charakterystycznych wyznaczników fazy B₂, występują też w fazie B₂/C₁ (K. Godłowski 1977, s. 19). Ceramika pochodząca z tego grobu wskazuje, jak można sądzić, na tę ostatnią fazę.

Z grobu 3 pochodzą dwa o k u c i a p a s a: fragment nieokreślonej końcówki z ułamanym zakończeniem (Tabl. II/3:8) i mała, profilowana brązowa nakładka z dwoma z nitami (Tabl. II/3:12).

Uzbrojenie

Części uzbrojenia są najliczniejszą obok ceramiki grupą zabytków. Wystąpiły one w grobach 5, 13, 29 i 30. Niestety wszystkie są w bardzo złym stanie, stąd też analiza z konieczności musi być ograniczona.

Jedynie, fragmentaryczne zachowane u m b o odkryto w grobie 13 (Tabl. IV/13:13). Po rekonstrukcji zasze-regowano je do form stożkowatych z ostro zakończoną kopułką. Umbo było niezbyt wysokie (wys. ok. 7,5 cm), miało szeroką kręzę i dość wysoki kołnierz. Szerokość kręzy określono na podstawie nitów (Tabl. IV/13:14) na 3 do ok. 3,5 cm. Cechy te wskazywałyby raczej na typ B.4 niż na typ B.9 (tak jak je określił A. Niewęglowski 1972, s. 209), ponieważ ten ostatni należy do form kopulastych obło zakończonych (I. K. Dąbrowscy 1967, ryc. 7:1). Na planach grobu umbo ma kopułkę zwieńczoną dość długim kolcem, co nie zgadza się z zachowanym materiałem. Umba typu B.4 są jednym z wyznaczników fazy A₂, drugi występuje w fazie A₃ (K. Godłowski 1981, s. 81). Ceramika pochodząca z grobu wskazuje raczej na fazę A₂ niż na fazę A₃, ale groty z wycinanymi liśćmi częstsze są w tej ostatniej. Nity o nieco mniejszych nieznacznie wysklepionych główkach znalezione zostały także w grobie 29 (Tabl. VI/29:4). Duże podobieństwo do nitów z grobu 13 pozwala przypuszczać, że i one mogą pochodzić od umbi.

Groty trzech różnych typów znaleziono w grobach 5, 13 i 30. Pierwszy z nich ma znaczną długość (ok. 26,5 cm), wąski liść o daszkowatym przekroju (?) i stosunkowo długą tulejkę (Tabl. II/5:5). Groty takie znane są z faz A_2 i A_3 (J. Okulicz 1971, s. 162, ryc. 22k, 44c; T. Dąbrowska 1973, tabl. 33:4, 45:8; J. Marciniak 1957, tabl. XXXIII:11). Niewątpliwie najciekawszym okazem jest bardzo zniszczony grot z grobu 13. Jego dokładna forma i długość nie jest możliwa do określenia, ale wiadomo, że miał faliście wycinany liść. Groty takie pojawiają się w kulturze przeworskiej w fazie A_2 , ale najbardziej charakterystyczne są dla fazy A_3 . Grot z grobu 30 ma szeroki liść ze słabo zaznaczonym żeberkiem i długą tulejkę (Tabl. VII/30:8). Pokrywająca go częściowo gruba warstwa korozji i inne uszkodzenia uniemożliwiają dokładną klasyfikację. Zaliczony został do form podobnych do typów VI–IX w klasyfikacji P. Kaczanowskiego datowanych na wczesny oraz częściowo młodszy okres rzymski (1995, s. 17–20, tabl. VII–IX). Ceramika pochodząca z grobu 30 ma niejednorodny charakter, co wskazuje na przemieszanie zespołu. Są jednak wśród niej fragmenty, które można datować na wczesny okres rzymski.

Jedynie okucie dolnej części drzewca włóczni (t o k) pochodzi z grobu 13 (Tabl. IV/13:15). Określenie jego funkcji w przypadku znalezienia go wraz z grotem, co ma miejsce w omawianym grobie, nie nastręcza trudności. Niewykluczone jednak, że ostrza takie mogły także spełniać rolę grotów, zwłaszcza w przypadku zespołów, w którym znajdowano je samotnie. Bagienne znaleziska z Danii pozwoliły przypisać tokom jeszcze inną funkcję – okucia jednego z końców łuku. Pochodzące z tych znalezisk bagienne łuki miały ok. 170 cm długości i podczas wysyłania strzały opierane były o ziemię. Tok zabezpieczał wówczas łuk przed uszkodzeniami mechanicznymi a broń mogła być bez obawy wbita do pewnej głębokości w ziemię (K. Raddatz 1962, s. 113; 1963, s. 55). Znane z cmentarzysk kultury przeworskiej znaleziska toków wraz z grocikami strzał, ale bez grotów włóczni, mogą być potwierdzeniem takiej ich funkcji (A. Dymaczewski 1958, ryc. 443; B. Kostrzewski 1954, ryc. 112).

Narzędzia

Jedyny n ó ż znaleziono w grobie 3 (Tabl. II/3:7). Ma on obustronnie wyodrębniony trzpień typowy dla okresu rzymskiego. Fragment skorodowanego krzesiwa pochodzi z grobu 31, ale zły stan zachowania uniemożliwia określenie jego typu. Wzmiankę M. Gozdowskiego o okrągłym uszku można odnieść zarówno do typu IA jak i IB wg A. Kokowskiego (1985, ryc. 1). Znaleziona z krzesiwem zapinka A.V, s. 8 oraz ceramika wskazują na fazę B_2 lub B_2/C_1 .

Pr z e ś l i k i pochodzą z grobu 3 (2 szt.), 19 i znalezisk luźnych. Jeden z okazów z grobu 3 mimo wtórnego przepalenia zachował krążkowatą formę, pozostałe są dwustożkowate (Tabl. II/3:9, VIII:1). Przy biegunie i na załomie przęslika z grobu 3 znajdował się ornament w postaci rytej linii.

Ceramika

Fragmenty częściowo zrekonstruowanego naczynia o dwrotnie gruszkowatego pochodzą z grobu 5 (Tabl. II/5:1). Facetowane brzegi pozostałych naczyń oraz grot pozwalają określić chronologię zespołu najpewniej na fazę A_2 . Forma ta jest typowa dla wczesnych faz (A_1 – A_2) kultury przeworskiej (T. Dąbrowska 1988, s. 28, tabl. I:1, II:22), choć podobne okazy znane są także z fazy A_3 (I. K. Dąbrowscy 1967, s. 15–16, ryc. 4:4). Charakterystyczną, zwracającą uwagę cechą są baniaste brzusce z największą wydętością powyżej połowy wysokości oraz starannie wykończone gładkie, lśniąco-powierzchnie, najczęściej barwy rdzawo-brunatnej. Naczynia mogą mieć ucha (T. Dąbrowska 1988, s. 28, tabl. I:1, II:22). Ornament znajdujący się nieco powyżej załomu to różne kombinacje płytko rytych linii (J. Okulicz 1971, ryc. 41c, 45a.f; J. Marciniak 1957, tabl. VII:1, XL:1.2, L:1; S. Jasnosz 1952, ryc. 210:16, 379:9).

Fragmenty naczyń gruszkowatych stwierdzono w grobach 13 i 38 (Tabl. IV/13:5?, VIII/38:10.11) oraz prawdopodobnie w grobie 30 (Tabl. VII/30:1). Nie wielka ich ilość może być spowodowana trudnościami identyfikacyjnymi wynikającymi ze złego stanu zachowania ceramiki, co uniemożliwia przeprowadzenie pełnej rekonstrukcji naczyń. Groby 13 i 38 są datowane na fazy A_2 i A_3 .

Naczynia gruszkowate występują w całym młodszym okresie przedrzymskim, choć częstsze są w fazach A_2 i A_3 (T. Dąbrowska 1988, zestaw. 5–12). Odznaczają się wysokim poziomem wykonania, o czym świadczą cienkie ścianki o bardzo gładkich, lśniących powierzchniach. Wśród naczyń tego typu można zaobserwować pewne różnice w ukształtowaniu brzusca i umieszczeniu załomu, co pozwoliło na wyodrębnienie kilku odmian (J. Marciniak 1957, s. 118). Ornament umieszczany jest poniżej dolnej nasady ucha, znacznie powyżej załomu brzusca.

K u b k i są jedną z najczęściej spotykanych form. Znane są od początku młodszego okresu przedrzymskiego poprzez cały okres rzymski (T. Dąbrowska 1988, zestaw. 3–11; K. Godłowski 1977, s. 144–145). W opracowaniu poświęconym chronologii względnej wczesnego okresu rzymskiego określone zostały jako naczynia grupy VII (T. Liana 1970, s. 440). Można wśród nich (groby 1, 8, 12, 13, 20) wyróżnić kilka odmian.

Kubki jajowate pochodzą z grobu 1 i z przemieszanego zespołu 38 (Tabl. I/1:3, VII/38:5.6). Kubek z grobu 1 to dość smukłe naczynie ze słabo zachyloną do wnętrza krawędzią, z dużym wałeczkowatym uchem. Inne towarzyszące mu naczynia są typowe dla faz B_1 i B_2 , stąd dokładne datowanie zespołu nie jest jasne. Kubki jajowate znane są już z okresu poprzedniego (B. Kostrzewski 1954, ryc. 15:4), były więc używane zarówno w młodszym okresie przedrzymskim jak i wczesnym okresie rzymskim (E. Kaszewska 1962, tabl. XVI:6, XXV:3; J. Marciniak 1957, tabl. II:4, XVIII:1, XIX:1; T. Dąbrowska 1973, tabl. III:23).

Wczesną metrykę ma kubek o pogrubionej krawędzi i dwustożkowatym brzuścu (Tabl. VI/20:1) z grobu 20 z młodszego okresu przedrzymskiego. Podobne, ale fragmentarycznie zachowane okazy, mogą pochodzić z grobów 12 i 13 z fazy A₂ (Tabl. IV/12:6, V/13:10). Formy te znane są z całego okresu przedrzymskiego – na cmentarzysku w Warszawie-Wilanowie określono je jako grupę XVIIc (J. Marciniak 1957, s. 123–125, tabl. II:3). Pozostałością kubka cylindrycznego wydają się być fragmenty naczyń z grobu 8 (Tabl. III/8:3). Przykład cmentarzyska w Warszawie-Wilanowie dowodzi, że forma ta egzystowała przez cały młodszy okres przedrzymski (J. Marciniak 1957, np. tabl. V:2, VII:5, XII:5; T. Dąbrowska 1988, zestaw. 7, cecha 17).

Wśród dość licznych fragmentów misy wyodrębniło kilka odmian różniących się ukształtowaniem profilu. Misy o krawędziach nieznacznie wychylonych poza załom brzuśca, na których nie ma śladów wyraźnego facetowania, znane są z grobu 38 (Tabl. VII/38:1–4.7). Jedyna zachowana w całości (Tabl. VII/38:1) różni się od pozostałych znacznie mniejszym podcięciem dolnej części brzuśca. Powierzchnie naczyń mają barwę cegląstą lub ceglasto-szarą i są na ogół szorstkie. Wykonano je z gliny zawierającej domieszkę średnioziarnistego tłuczni. Zbliżone formy pochodzą z fazy A₃ i B₁ (I. K. Dąbrowscy 1967, ryc. 69:1, 77:9; E. Kaszewska 1962, tabl. XI:1, XXII:5).

Misy o zagiętym do wewnątrz wylewie pochodzą z grobów 6, 19, 23, 27, 32 i 41. Krawędzie mogą być pogrubione nieznacznie od wewnątrz (Tabl. VIII/32:1) lub pozbawione tej cechy (Tabl. VI/23:1), nieraz są lekko ścięte i ścienione od zewnątrz (Tabl. III/6:1, V/19:4, VI/27:4, VIII/41:3). Zapewne pozostałością misy są też fragmenty naczyń z grobu 19 (Tabl. V/19:3) z rytymi liniami na załomie. Misy wykonano z gliny schudzonej drobno- i średnioziarnistą domieszką. Powierzchnie są gładkie lub szorstkie barwy brązowej i szaro-ceglastej. Zbliżone formy znane są z faz A₂–B₁ (T. Dąbrowska 1973, tabl. XLI:23, XLIII:20, XLV:13).

Głębokie misy o rozchylającym się, pogrubionym wylewie pochodzą z grobu 10 i 13 (Tabl. III/10:1, V/13:6). Druga z nich ma facetowaną krawędź. Misy wykonane są z gliny z drobnoziarnistą domieszką mają gładkie i szorstkie powierzchnie. Analogiczne formy znane są z faz A₁ i A₂ (T. Dąbrowska 1973, tabl. XXXIX:17, zestaw. 3, 7, 12, 13). Z fazy A₂ pochodzi większość ceramiki z grobu 13 i być może grób 10. Tak samo datować można dwie dalsze misy z grobów 12 i 13 (Tabl. IV/12:2, 13:1) o obustronnie pogrubionej krawędzi nieznacznie wychylonego na zewnątrz wylewu. Powierzchnie są gładkie i szorstkie, ceglaste i brązowo-szare. Wykonano je z gliny schudzonej drobno- i średnioziarnistą domieszką.

Tylko jedna misa ma wysuniętą na zewnątrz, facetowaną krawędź i baniasty brzusek. Pochodzi ona z grobu 5 z fazy A₂ (Tabl. II/5:2). Datowanie takie potwierdzają też inne zespoły z tego okresu (T. Dąbrowska 1973, tabl. XX:3; 1997, tabl. XLVII/89:9).

W trzech grobach (1, 15, 16) znaleziono płytkie miseczki o zaokrąglonym lub wklęsłym dnie (Tabl. I/1:5, V/15:1, 16:5). Zapewne do tej grupy można zaliczyć także fragment z grobu 15 z pionową, szeroką bruzdą (Tabl. V/15:4) oraz fragmenty z grobu 19 (Tabl. V/19:2). Miseczki te reprezentują typ VI/2 wg T. Liany (T. Liana 1970, s. 440). Okazy z grobów 15 i 16 można określić jako ostroprofilowane. Tektonika miseczki z grobu 1 jest podkreślona znajdującą się pod wylewem dookołą linią rytą. Formy takie znane są w fazie B₂ (S. Jasnosz 1952, ryc. 144:9) i B₂/C₁ (A. Dymaczewski 1958, ryc. 227:3). Płytkie, profilowane miseczki datowane są od fazy B₂ (A. Niewęgłowski 1991, s. 80, ryc. 11b) po fazę C_{1b} (K. Godłowski, L. Szadkowska 1972, s. 30, tabl. XX:3). Podobną chronologię mają miseczki z liniami rytymi poniżej załomu (K. Godłowski 1977, s. 162).

Wyróżnienie czarek przy fragmentarycznie zachowanym materiale jest trudne i w dużej mierze zależy od subiektywnej oceny autora, ponieważ czarki i miseczki różnią się często tylko stosunkiem średnicy wylewu do wysokości. Małe naczynka o różnych formach określane jako czarki spotykane są zarówno w młodszym okresie przedrzymskim, jak i w okresie rzymskim. W Bielawach-Lubach fragmenty tego rodzaju naczyń zarejestrowano w grobach 4, 13, 27, 31, 38, 41 oraz 42 (Tabl. II/4:1, IV/13:7.9, VI/27:1–3.5, 31:3, VII/38:8.9.12, VIII/41:2, 42:5.6) datowanych na młodszy okres przedrzymski i wczesny okres rzymski. Niektóre z tych czarek były dość głębokie (np. tabl. II/4:1, VII/38:9).

Grupę naczyń o zaokrąglonym brzuścu reprezentują okazy wydzielone przez T. Lianę w typie 2 grupy I, pochodzące z grobów 1 i 30 z wczesnego okresu rzymskiego (Tabl. I/1:1, VII/30:1). Prawdopodobnie tak samo można określić fragmenty naczyń z grobu 19 (Tabl. V/19:5). Naczynie z grobu 1 ma czarne, wyświecone powierzchnie, powyżej załomu brzuśca znajdują się dwie plastyczne listwy zdobione niewielkimi dołkami, a dolną część pokrywają pionowe bruzdki sięgające dna. Ten typ naczyń znany jest głównie z fazy B₁, z rzadka występuje już w młodszym okresie przedrzymskim i na początku fazy B₂ (T. Liana 1970, s. 439). Na fazę B₁ lub początki fazy B₂ można datować grób 1, grób 19 pochodzi z wczesnego okresu rzymskiego, grób 30 – to zespół przemieszany.

Do grupy naczyń o dwustożkowatym brzuścu należą dwa egzemplarze z grobu 16 z fazy B₂ reprezentujące odmianę II/3 wg T. Liany. Jedno z nich ma czarne, gładkie powierzchnie i dość ostry załom brzuśca podkreślony dwiema bruzdkami, a poniżej krawędzi osadzone jest niewielkie kolankowate uszko (Tabl. V/16:1). Fragmenty drugiego naczynia różnią się barwą (jest ona szaro-brązowa), a poniżej dolnej nasady uszka znajduje się rząd niewielkich dołeczków (Tabl. V/16:2). Naczynia tej odmiany występują przez cały wczesny okres rzymski (T. Liana 1970, s. 439).

Naczynia jajowate odpowiadające wydzielonej przez T. Lianę grupie III reprezentowane są przez

fragmenty ceramiki z grobów 15 i 16 z fazy B₂. Brak wyodrębnionej krawędzi wylewu oraz mniej lub bardziej ostro zaznaczony załom brzuśca (Tabl. V/15:3, 16:3) jest ich charakterystyczną cechą. Powierzchnie naczyń grupy III są górą gładzone, dołem często chropowate. Rzadko spotyka się je w młodszym okresie przedrzymskim, głównie występują w fazie B₂ (T. Liana 1970, s. 439), trwając do jej schyłku (Z. Nowakowski 2003, tabl. XXXIX/155:4). Zapewne do tej grupy można także zaliczyć fragment naczynia z grobu 19 i 29 z wczesnego okresu rzymskiego i z fazy A₃ młodszego okresu przedrzymskiego (Tabl. V/19:1, VI/29:1).

Fragmenty naczynia szerokootworowego o wysoko umieszczonym załomie brzuśca pochodzą z grobu 1 (Tabl. I/1:4). Cechą charakterystyczną tych form, zaliczanych przez T. Lianę do grupy IV, jest podcięta część dolna. Naczynie z grobu 1 ma cylindryczny, nieznacznie pogrubiony wylew, co wskazuje na odmianę IV/1, której datowanie ogranicza się do młodszego okresu przedrzymskiego i fazy B₁ (T. Liana 1970, s. 439). Wyposażenie grobu 1 wskazuje na fazę B₁ lub B₁/B₂.

Naczynie o profilu esowatym zbliżone do grupy V wg T. Liany pochodzi z grobu 31 z fazy B₂. Ma ono baniasty brzusek o dość ostrym załomie, niski, niemalże pionowy wylew oraz wyodrębnione dno. Dolna część brzuśca pokryta jest pionowymi i ukośnymi bruzdami różnej długości (Tabl. VI/31:1). Naczynie o bardzo zbliżonej formie i wymiarach, pochodzące z niezbyt odległego cmentarzyska w Zdunach, pow. łowicki, datowane jest także na fazę B₂ lub B₂/C₁ (Z. Nowakowski 1995, s. 134, tabl. VI/15).

Z grobu 1 pochodzą fragmenty dzbanów z dużym, kolankowatym, sięgającym załomu brzuśca uchem (Tabl. I/1:2). Podobne formy z uchami kanalikowymi, często zdobione plastycznymi listwami, znane są z fazy B₂ (A. Niewęgłowski 1991, ryc. 42a). Z grobu 1 pochodzi także inne naczynie z dnem ukształtowanym w niewielką pustą nóżkę (Tabl. I/1:6). Cecha ta pojawia się już w fazie B₁ (S. Jasnosz 1952, ryc. 209:4), ale najczęściej spotykana jest w fazie B₂.

Z cmentarzyska pochodzą także dwa luźno znalezione fragmenty naczyń *terra sigillata*. Są one bardzo zniszczone, jedynie przełom i częściowo zachowana, charakterystyczna barwa pozwoliły wyodrębnić je z innych ułamków naczyń. Stan ich zachowania uniemożliwia dalszą analizę stylistyczną. Nie były też dotąd wzmiankowane w literaturze (L. Tyszler 1999).

Tylko w niewielu grobach wystąpiły naczynia ornamentowane, w większości zdobione ornamentem rytym. W młodszym okresie przedrzymskim charakterystyczne były delikatnie ryte pasma ornamentacyjne ograniczone dwiema poziomymi liniami (Tabl. III/8:2,4, 10:2, IV/12:3, 13:3). Tylko w jednym przypadku dwa (?) rzędy krótkich nacięć pozbawione były takich ograniczeń (Tabl. III/10:1).

We wczesnym okresie rzymskim i na początku późnego ornament staje się bardziej rozbudowany: dochodzą

niewielkie dolki (Tabl. I/3:1) i plastyczne listwy (Tabl. I/1:1). Zdobione są też dolne partie naczyń (K. Godłowski, L. Szadkowska 1972, s. 148). W Bielawach są to pionowe (Tabl. I/1:1) lub wykonane z mniejszą starannością pionowe i ukośne linie ryte (Tabl. VI/31:1), spotyka się też krótkie, ukośne linie ryte umieszczone tuż pod załomem brzuśca (Tabl. V/15:2). Szerokie wgłębienia na miseczkach biegnące od załomu do dna (Tabl. V/15:4) są naśladownictwem rzymskich naczyń szklanych (K. Godłowski 1977, s. 162). Umieszczane na miseczkach poziome linie podkreślają ich tektonikę (Tabl. V/15:1) lub krawędź wylewu (Tabl. I/1:5).

Ornament meandrowy pojawił się w kulturze przeworskiej już na początku jej istnienia (T. Dąbrowska, 1983, tabl. LI), ale osiąga największy rozkwit we wczesnym okresie rzymskim (K. Godłowski 1977, s. 161). Dość popularny jest też motyw wykonanych palcem wgłębień z widocznym odciskiem paznokcia, lub wgłębień odcisniętych samym opuszkiem. Pierwszym sposobem ozdobiono naczynie z grobu 1 (Tabl. I/1:6) oraz drugi luźno znaleziony fragment (Tabl. VIII:3), drugim – fragment naczynia z grobu 17 (Tabl. V/17:1). Analogicznie do naczynia z grobu 1 zdobione jest naczynie z cmentarzyska w Ciosnach, pow. zgierski (R. Jamka 1962, ryc. 38c). Ten rodzaj ornamentu znany jest z całego okresu rzymskiego, zwłaszcza z jego wczesnych faz (K. Godłowski 1977, s. 160). Odległą, bo celtycką tradycję ma ornament wykonany delikatnymi pociągnięciami miotełki lub grzebyka. W kulturze przeworskiej był najbardziej rozpowszechniony w fazach B₁ i B₂, ale w nielicznych przypadkach znany jest z późnego okresu rzymskiego (K. Godłowski, 1977, s. 159). W Bielawach-Lubach tak zdobione fragmenty ceramiki odkryto w grobach 22 i 24. Pierwszy z pochówków pochodzi z późnego (wystąpiły w nim fragmenty ceramiki tocznej), drugi – z wczesnego okresu rzymskiego.

Obrządek pogrzebowy

Wszystkie groby z cmentarzyska w Bielawach-Lubach to pochówki ciałopalne. Informacje o ich formie zachowały się tylko odnośnie pierwszych osiemnastu i grobu 31 wspomnianego później przez J. Marciniaka (1939, s. 102). Z tego tylko trzy (16%) to groby popielnicowe; wśród dalszych, pozbawionych dokumentacji zespołów popielnicową formą mógł charakteryzować się datowany na wczesny okres rzymski zniszczony pochówek 38. Wypełniska pierwszych osiemnastu grobów tworzyła czarna, tłusta ziemia z węgielkami drzewnymi i niewielką ilością drobnych kości. Cechy te, typowe dla starszych faz kultury przeworskiej, są łączone z wpływami z Dolnego Śląska (A. Niewęgłowski 1981, s. 24–25). Wszystkie groby z Bielaw datowane na młodszy okres przedrzymski to pochówki jamowe, co jest także typowe dla innych cmentarzysk przeworskich tego okresu. W okresie rzymskim, zwłaszcza w fazie B₂, widoczny jest nagły wzrost liczby grobów popielnicowych. W Bielawach-Lubach na fazę B₁ można, z pewnymi zastrzeżeniami, datować

popielnicowy grób 1, a z wczesnego okresu rzymskiego pochodzą groby 3, 31 i najpewniej 38.

W kilku grobach z okresu wpływów rzymskich stwierdzono obecność różnej wielkości kamieni: była to stele (?) z kilkoma niewielkimi kamieniami (grób 17) oraz luźne otoczaki (groby 6, 18), tworzące w jednym przypadku bruk na dnie jamy (grób 16). Bruk ten składał się z osmolonych i spękanych w ogniu kamieni. Można przypuszczać, że do jego budowy użyto kamieni będących wcześniej w ogniu lub, że w jamie wyłożonej kamieniami palono ogień. Skromny opis wypełniska grobu nie wyjaśnia tej kwestii, ale można sądzić, że w przypadku palenia ognia na dnie jamy odnotowanoby w opisie inny kolor ziemi otaczającej kamienie. Konstrukcje kamienne w grobach z młodszego okresu przedrzymskiego tłumaczy się wpływami kultury pomorskiej i jastorfskiej (A. Niewęglowski 1981, s. 23–40). Problem pojawienia się stel w kulturze przeworskiej interesował badaczy od dawna (M. Chyżewska-Sułowska 1970, s. 117–120). Przyjmuje się, że mają one północny rodowód i wymienia się dwie kultury, z których idea ta mogła przybyć: jastorfską (A. Niewęglowski 1981, s. 28) i oksywską, do której docierały wpływy z Bornholmu (M. Chyżewska-Sułowska 1970, s. 131–132). Obecność steli miała uniemożliwić wyjście zmarłego z grobu, wiązała się z wiarą w wędrówkę duszy, która pod postacią ptaka miała tu miejsce odpoczynku. Stele oznaczały miejsce pochówku zabezpieczając go też przed uszkodzeniem przez inny, późniejszy grób (M. Chyżewska-Sułowska 1970, s. 133–138). Opis grobu 17 pozwala sądzić, że mógł on być oznaczony dużym kamieniem pełniącym taką rolę. Kilka innych kamieni-otoczek mogło być użytych jako obstwa zabezpieczająca stelę przed zapadaniem się w miękkie podłoże wypełniska grobu (M. Chyżewska-Sułowska 1970, s. 126, tabl. IV:3.4, V:3). Późniejsze stele (zwłaszcza od fazy B₂) odkrywane w dorzeczu Bzury wiążą się z wpływami i ekspansją kultury wielbarskiej (A. Niewęglowski 1981, s. 96).

Chronologia cmentarzyska

Poznana część stanowiska datowana jest na młodszy okres przedrzymski (19 obiektów) i okres wpływów rzymskich (13 obiektów). Dwa zespoły (30, 38) są przemieszane, ośmiu nie można nawet w przybliżeniu datować (2, 11, 14, 26, 28, 32, 33, 35).

Dokładne określenie dolnej granicy napotyka na poważne trudności, ponieważ wczesne groby zawierają tylko ceramikę. Można sądzić, że najstarsze pochówki (5, 12, 13, 41, 42) pochodzą z fazy A₂, a kilka innych (4, 20, 27, 29) z fazy następnej. Większość grobów (6–10, 34, 36, 37, 39, 40), w wyposażeniu których wystąpiło niewiele ułamków ceramiki, można datować ogólnie na młodszy okres przedrzymski. Z pośród grobów z wczesnego okresu wpływów rzymskich tylko nieliczne datowane są dokładniej. Są to groby 1 i być może 25 z fazy B₁ oraz groby 15, 16 i 31 z fazy B₂ i B₂/C₁. Inne datować trzeba ogólnie na cały ten okres (3, 18, 19, 23, 24). Trudna jest do ustalenia chronologia grobu 1 – niektóre naczynia (Tabl. I/1:1.4) są typowe dla fazy B₁, inne (Tabl. I/1:2.5.6) są bliższe stylistyce fazy B₂. Kilka grobów (17, 21, 22) z fragmentami toczzonej ceramiki wskazuje na późny okres rzymski. Niestety, ich ubogie wyposażenie nie pozwala na uściślenie tego datowania, choć mała ilość tej ceramiki może wskazywać na początek tego okresu, być może nieco wcześniej niż na fazę C_{1b} (H. Dobrzańska 1982, s. 92).

Zakończenie

Cmentarzysko w Bielawach-Lubach jest jednym z wielu stanowisk położonych w dorzeczu Bzury, gdzie widoczne jest duże skupisko osadnicze kultury przeworskiej czytelne przez cały okres jej trwania. Chociaż stanowisko poznano zaledwie wyrywkowo, a braki w dokumentacji i nienajlepszy stan zachowania zabytków były poważnym utrudnieniem przy opracowywaniu tych materiałów to jednak mapa kultury przeworskiej wzbogaciła się o kolejny obiekt. Materiał zabytkowy pozwolił określić ramy czasowe od fazy A₂ po wczesną (?) fazę późnego okresu rzymskiego. Być może wśród pochówków datowanych ogólnie na młodszy okres przedrzymski lub okres rzymski są takie, które mogłyby owe ramy poszerzyć. Analiza obrządku pogrzebowego, zwłaszcza obecność kamieni będących, być może, pozostałościami jakichś konstrukcji, może świadczyć o wpływach wielbarskich w ciągu okresu wpływów rzymskich. Znaleźiska fragmentów naczyń *terra sigillata* wskazują na kontakty ze światem rzymskim.

Mgr Zbigniew Nowakowski
ul. Wąska 33
05-430 Celestynów

LITERATURA

- Almgren, O.
1923 *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provincialrömischen und südrussischen Formen*, Leipzig².
- Bohnsack, D.
1938 *Die Burgunden in Ostdeutschland und Polen während des letzten Jahrhunderts*, v. Ch., Leipzig.
- Chyżewska-Sułowska, M.
1970 *Kamienne stele nagrobne w rejonie Bałtyku w okresach późnolateńskim i rzymskim*, PomAnt. III, s. 117–162.
- Dąbrowska, T.
1973 *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Karczewcu, pow. Węgrów*, MSiW II, s. 383–531.
- 1988 *Wczesne fazy kultury przeworskiej. Chronologia – zasięg – powiązania*, Warszawa.
- 1997 *Kamieńczyk. Ein Gräberfeld der Przeworsk-Kultur in Ostmasowien*, Monumenta Archaeologica Barbarica III, Kraków.
- Dąbrowscy, I. i K.
1967 *Cmentarzysko z okresów późnolateńskiego i wpływów rzymskich w Wesółkach, pow. Kalisz*, Wrocław.

- Dobrzańska, H.
1982 *Ceramika toczona jako wyraz zmian zachodzących w kulturze przeworskiej we wczesnej fazie późnego okresu rzymskiego*, [w:] *Znaczenie wojen markomańskich dla państwa rzymskiego i północnego Barbaricum* (red. J. Wielowiejski), Scripta Archaeologica II, Warszawa, s. 90–98.
- Dymaczewski, A.
1958 *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Młodzikowie, pow. Środa*, FAP VIII–IX, s. 179–442.
- Godłowski, K.
1977 *Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Śląsku (część II)*, MSiW IV, s. 7–237.
1981 *Kultura przeworska*, [w:] *Prahistoria ziem polskich V*, s. 57–134.
- Godłowski, K., Szadkowska, L.
1972 *Cmentarzysko z okresu rzymskiego w Tarnowie, powiat Opole*, „Opolski Rocznik Muzealny” V, Kraków.
- Gozdowski, M.
1947 *Zabytki z cmentarzyska w Bielawach, pow. łowicki, „Światowit” XVIII*, s. 69–97.
1952 *Nowe znaleziska importów rzymskich na Mazowszu*, SprPMA IV/3–4, s. 179–184.
- Jamka, R.
1962 *Ciałopalne cmentarzyska kultury przeworskiej w Ciosnach, pow. Łódź*, Prace Archeologiczne 3, Kraków, s. 59–163.
- Jasnosz, S.
1952 *Cmentarzysko z okresu późno-lateńskiego i rzymskiego w Wymysłowie, pow. Gostyń*, FAP II, s. 1–284.
- Kaczanowski, P.
1995 *Klasyfikacja grotów broni drzewcowej kultury przeworskiej z okresu rzymskiego*, Klasyfikacje zabytków archeologicznych I, Kraków.
- Kaszewska, E.
1962 *Cmentarzysko kultury wenedzkiej w Piotrkowie Kujawskim, pow. Radziejów*, PMMAE 8, s. 5–78.
- Kokowski, A.
1985 *Die Feuerstahlwerkzeuge der Przeworsk-Kultur*, [w:] *Mémoires Archeologiques* (red. A. Kokowski), Lublin.
- Kostrzewski, B.
1954 *Cmentarzysko z okresu późno-lateńskiego i rzymskiego w Domaradzicach, pow. Rawicz*, FAP IV, s. 153–274.
- Liana, T.
1970 *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim*, WA XXXV, s. 429–491.
- Marciniak, J.
1939 *Nowe wykopaliska*, ZOW XIV, s. 102.
1957 *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego w Wilanowie koło Warszawy*, MS II, s. 7–174.
- Niewęgłowski, A.
1972 *Mazowsze na przełomie er. Przemiany społeczno-demograficzne i gospodarcze*, Wrocław.
1981 *Obrządek pogrzebowy ludności kultury przeworskiej na przełomie er (II wiek p.n.e. – II wiek n.e.)*, Wrocław.
1991 *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Garwolinie, woj. siedleckie*, Warszawa.
- Nowakowski, Z.
1995 *Cmentarzysko ciałałpalne w Zdunach, woj. skierniewickie*, WA LIII/1, 1993–1994, s. 113–137.
2003 *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Żdżarowie, pow. sochaczewski*, WA LVI, 2002–2003, s. 283–379.
- Okulicz, J.
1971 *Cmentarzysko z okresu późnolateńskiego i rzymskiego w miejscowości Dobrzankowo, pow. Przasnysz*, MSiW I, s. 127–170.
- Raddatz, K.
1962 *Kaiserzeitliche Körpergräber von Heiligenhafen, Kreis Oldenburg, „Offa” 19*, s. 91–128.
1963 *Pfeilspitzen aus dem Moorfund von Nydam, „Offa” 20*, s. 49–56.
- Tyszyler, L.
1999 *Terra sigillata na ziemiach Polski, część I: Tekst, część II: Katalog i tablice*, Acta Archaeologica Lodziensia 43 i 44, Łódź.

A CEMETERY OF THE PRZEWORSK CULTURE AT BIELAWY-ŁUBY, DISTR. ŁOWICZ, SITE 2

SUMMARY

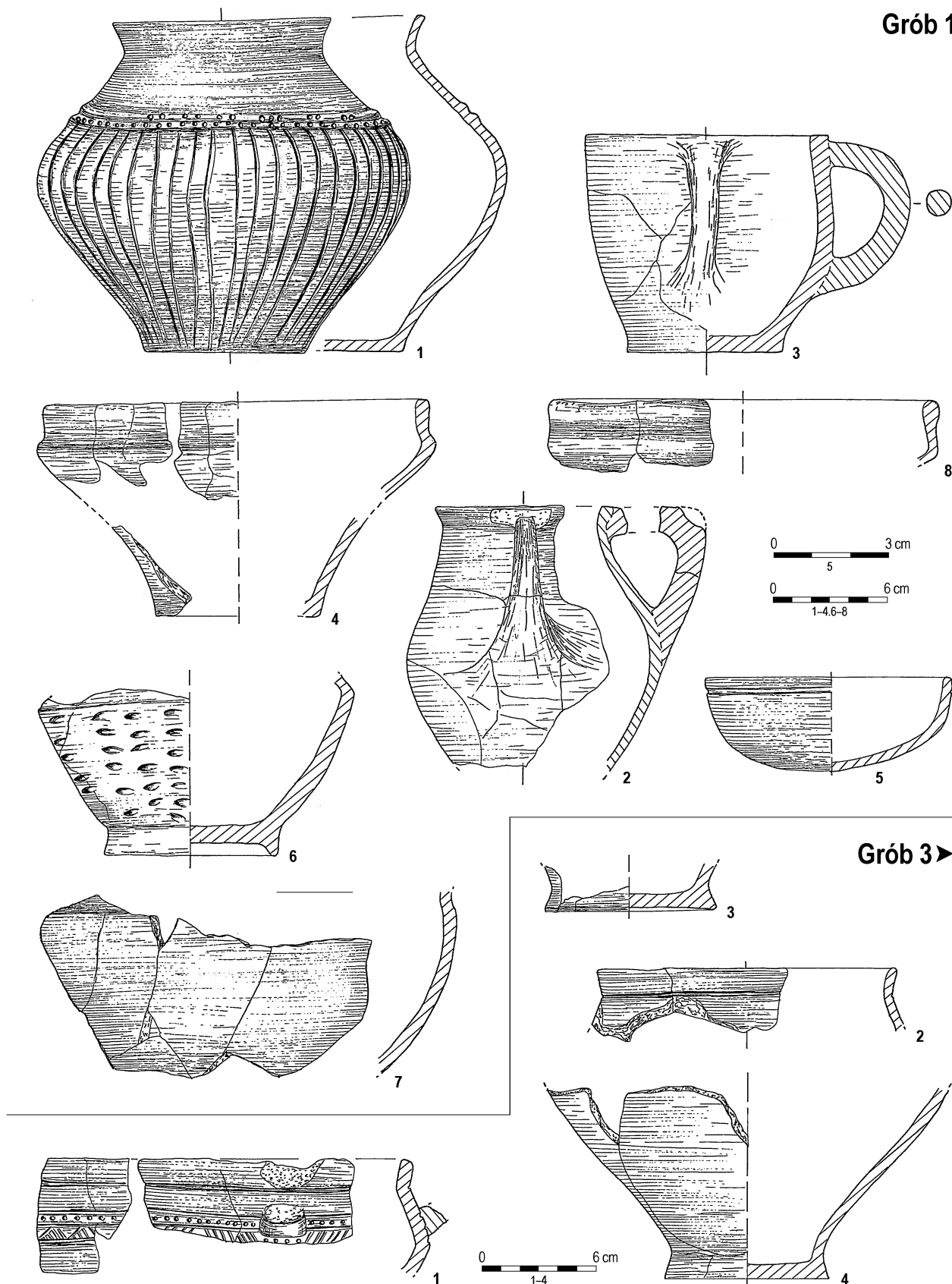
Partial investigation (800 m²) of a cemetery of the Przeworsk culture at Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, woj. mazowieckie, discovered by accident in 1938, yielded 42 cremation graves. Of these only 19 could be determined as to type, basing on the at present incomplete documentation. Three deposits were urned, the rest were pit graves. A number of graves dating from the Roman Period produced stones of diverse size; one of them was probably a grave-stone. Chronologically, the investigated part of the cemetery spans the Late PreRoman and the Roman Period (19 and 13 features respectively). The oldest funerary deposits date from phase A₂ while the youngest graves contained sherds from turned pottery, indicating that the site continued in use during Late Roman period phase C_{1b}. Graves associated with phases A₃, B₁ and B₂ suggest that the burial ground was being used throughout this period.

Grave goods include two iron *geschweifte* brooches as well as a silver-inlaid fibula Almgren series 8th, group V. Weapons are represented by a shield-boss Bohnsack type 4, three spearheads, (one of them with blade with cut notches) and lance-shoe. Tools included a knife and a number of fired clay spindlewhorls. Among typical Przeworsk culture pottery there were two heavily eroded Samian ware fragments.

The cemetery at Bielawy-Łuby is one of many sites forming a large settlement concentration recorded in the basin of the Bzura River dated to the Late PreRoman and the Roman Period. The presence of stones – imaginably the remains of above-ground structures – suggests links with the Wielbark culture sphere.

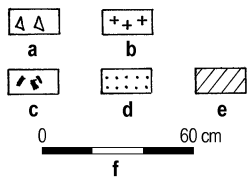
tlum. A. Kinecka

Grób 1

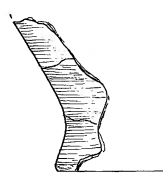
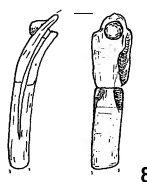
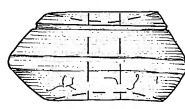
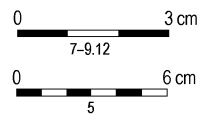
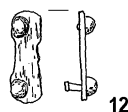
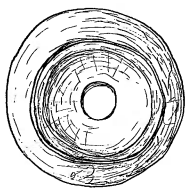
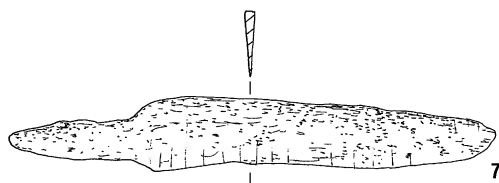

Tabl. I. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 1 i 3. Wszystko glina. Wszystkie rys. G. Nowakowska
Pl. I. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 1 and 3. All clay. All drawings G. Nowakowska

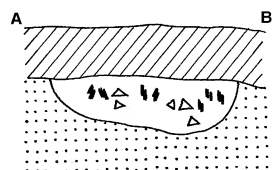
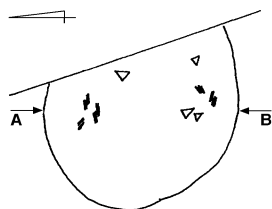
Legenda

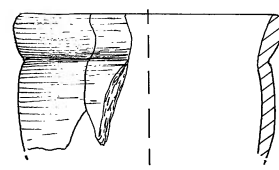
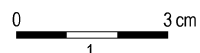
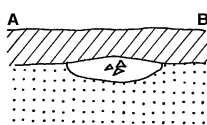
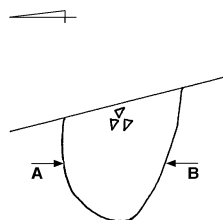
◀ Grób 3

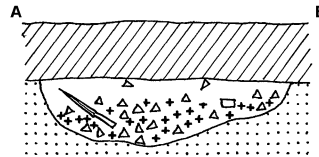
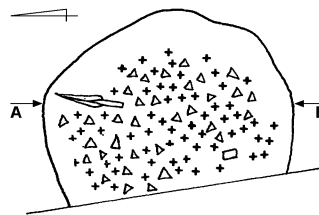
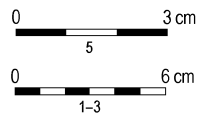
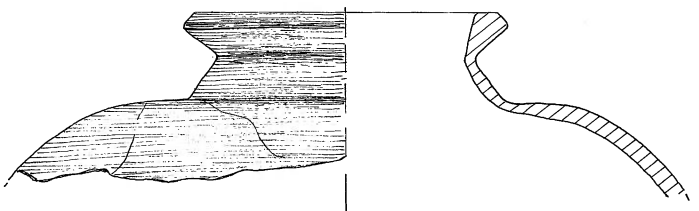
Grób 2

Grób 4

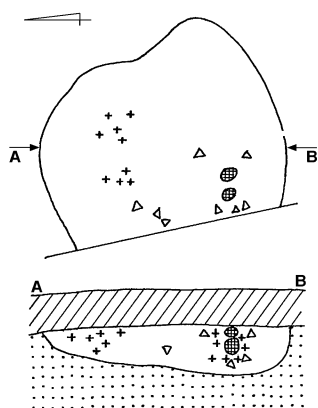

Grób 5

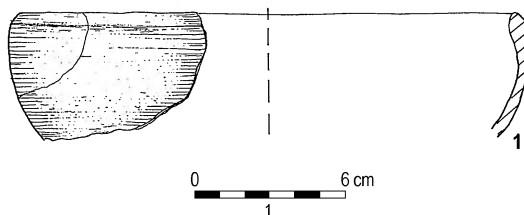

Tabl. II. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 2, 3, 4 i 5. 3:8 – brąz, 3:7, 5:5 – żelazo, pozostałe glina. Legenda: a – ceramika, b – kości, c – węgle drzewne, d – calec, e – humus. Uwaga: legenda dotyczy wszystkich planów i przekrojów grobów

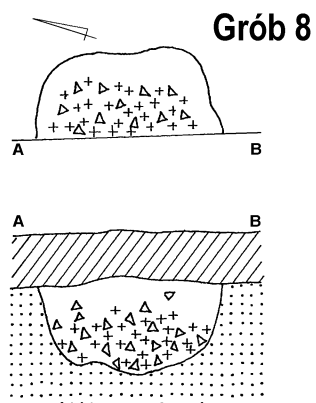
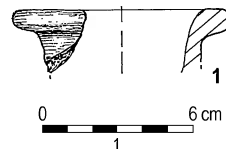
Pl. II. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 2, 3, 4 and 5. 3:8 – bronze, 3:7, 5:5 – iron, all others clay. Legend: a – potsherds, b – bones, c – charcoal, d – virgin soil, e – topsoil. Caution: legend concerns all drawings of the graves

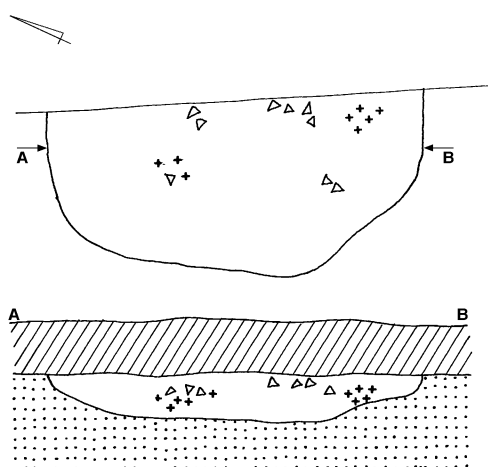
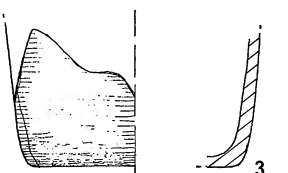
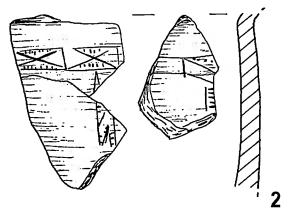
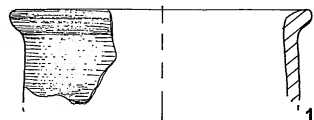
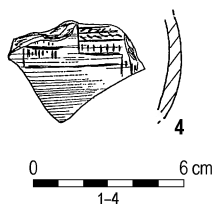
Grób 6

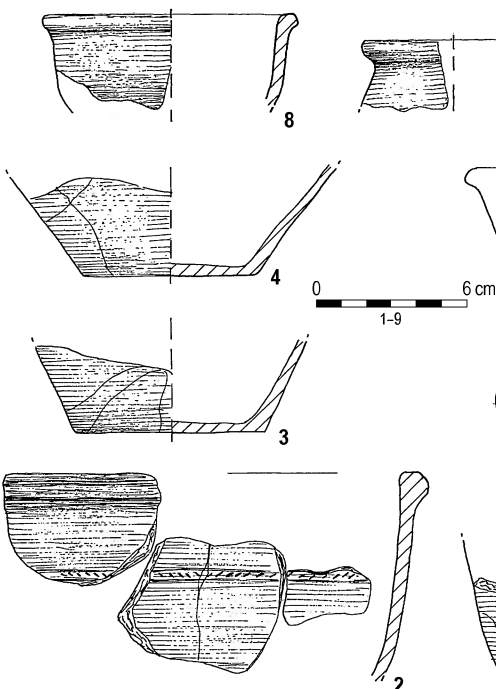
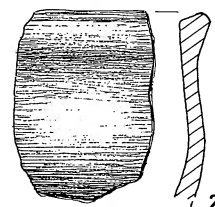
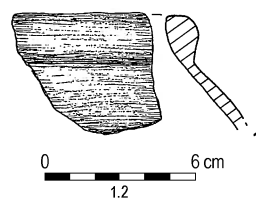
Grób 9

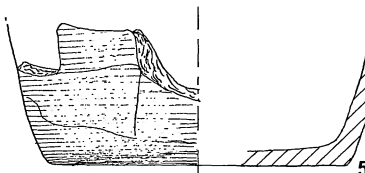
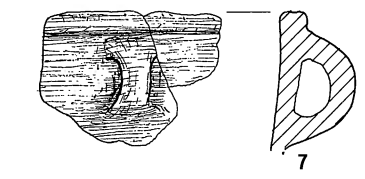
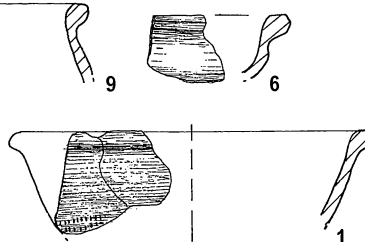
Grób 8

Grób 7

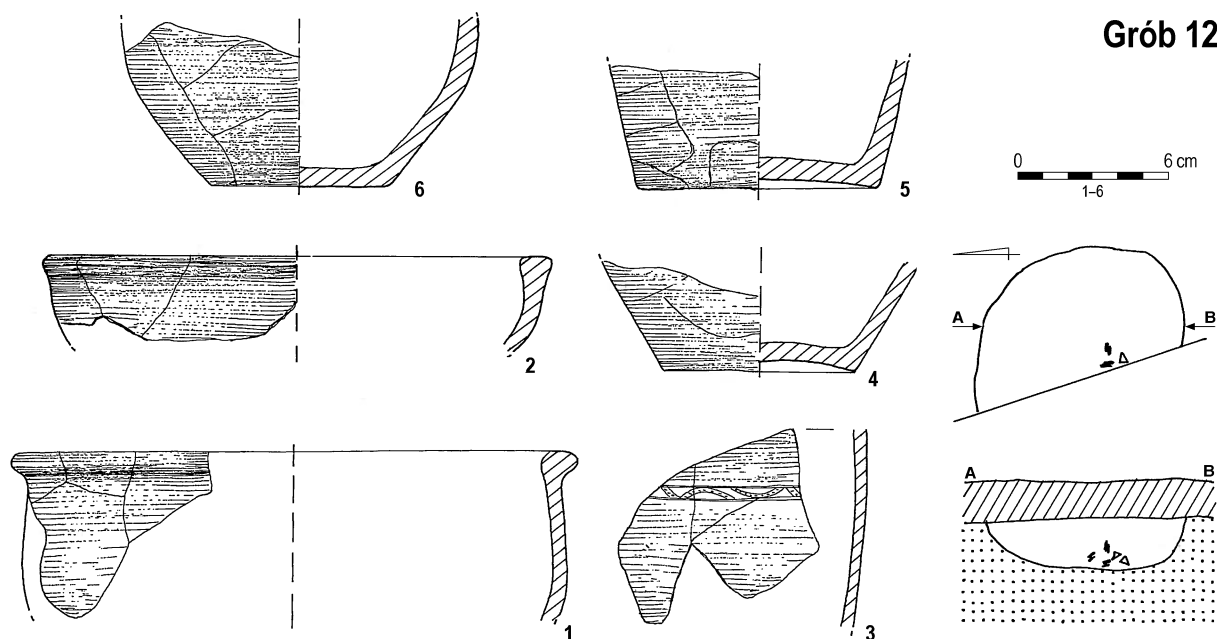

Grób 10

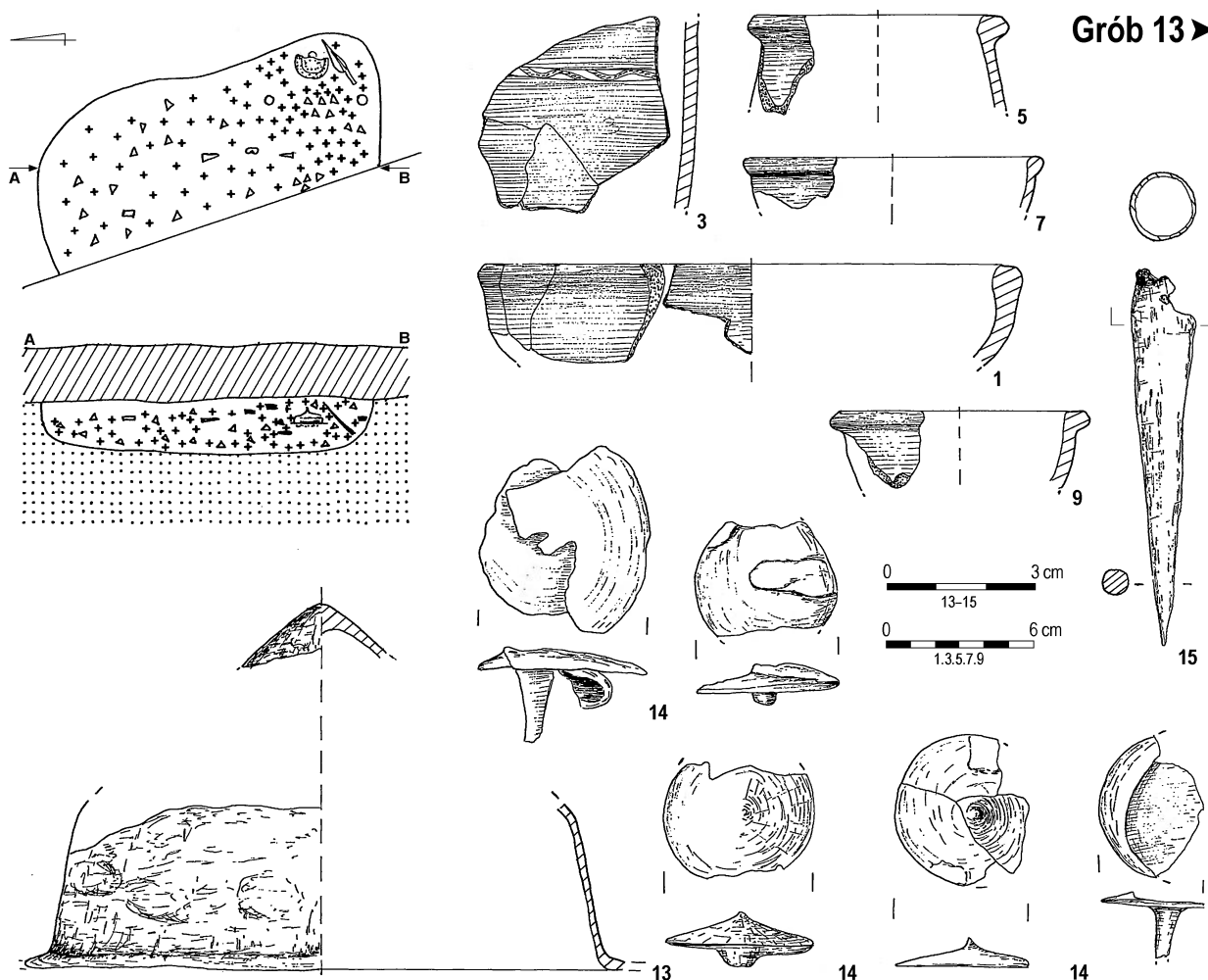

Tabl. III. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 6, 7, 8, 9 i 10. Wszystko glina
Pl. III. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 6, 7, 8, 9 and 10. All clay

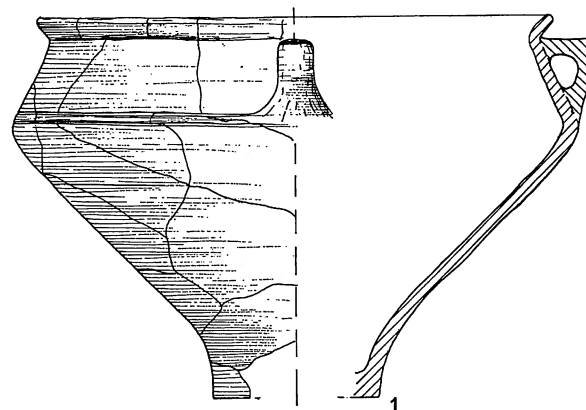
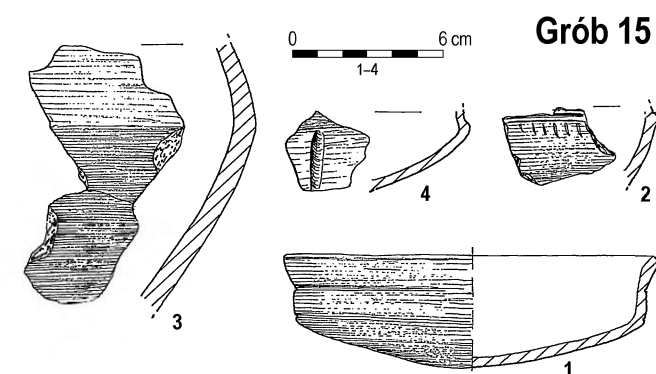
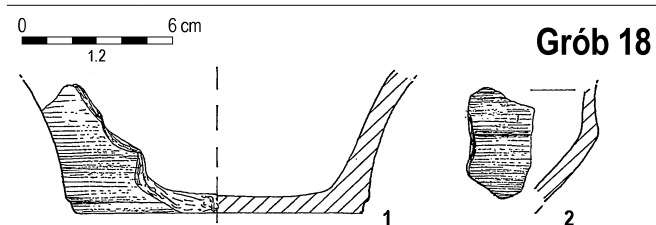
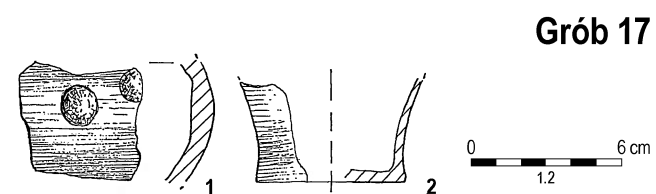
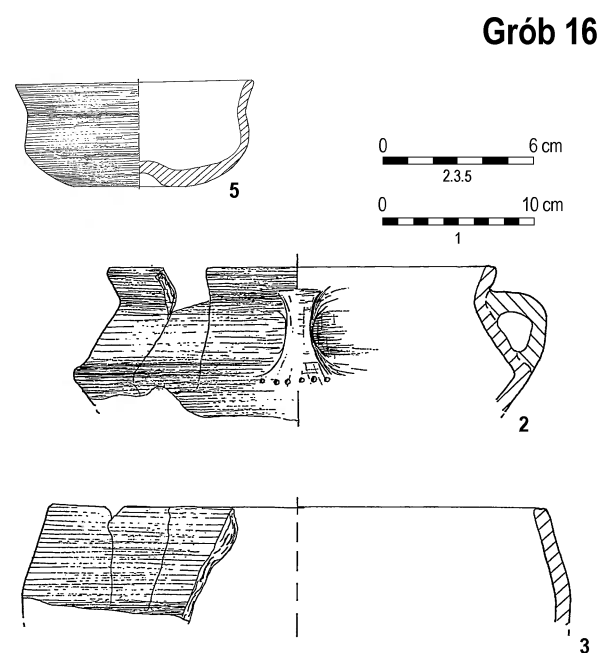
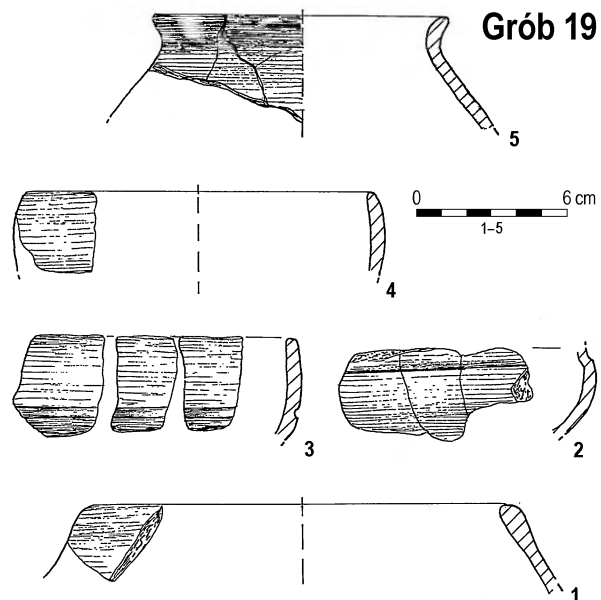
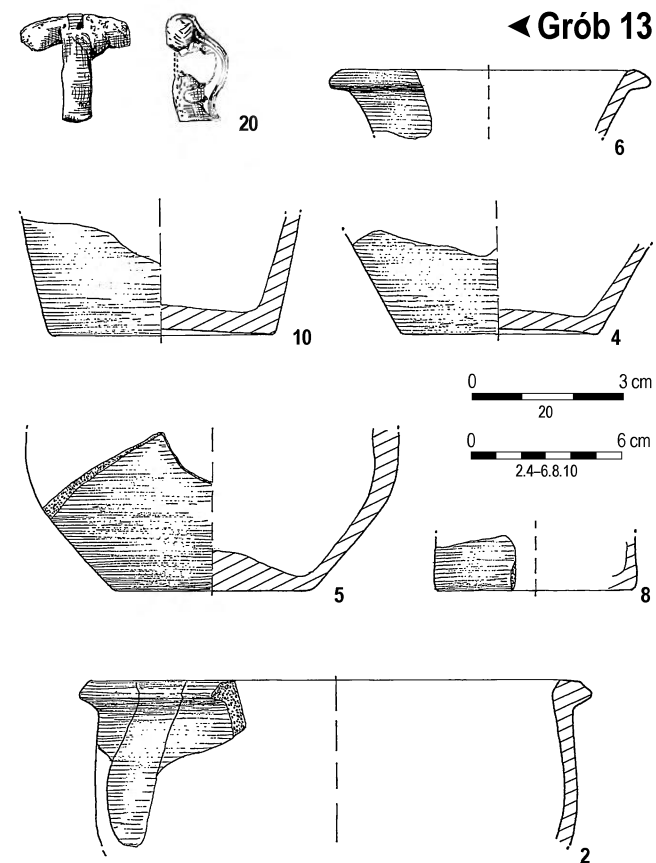
Grób 12

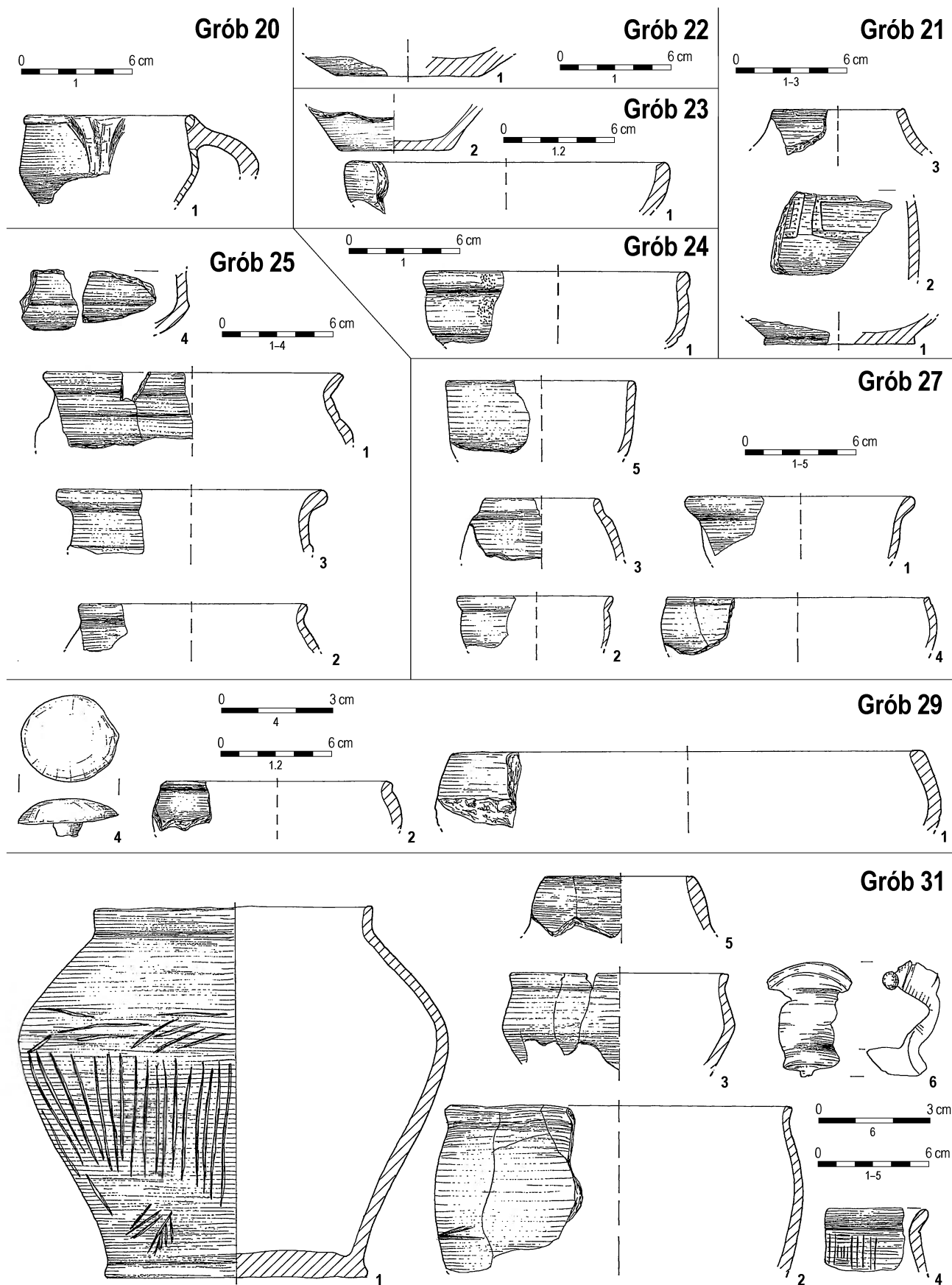
Grób 13 ▶

Tabl. IV. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 12 i 13. 13:13–15 – żelazo, pozostałe glina
Pl. IV. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 12 and 13. 13:13–15 – iron, all others clay

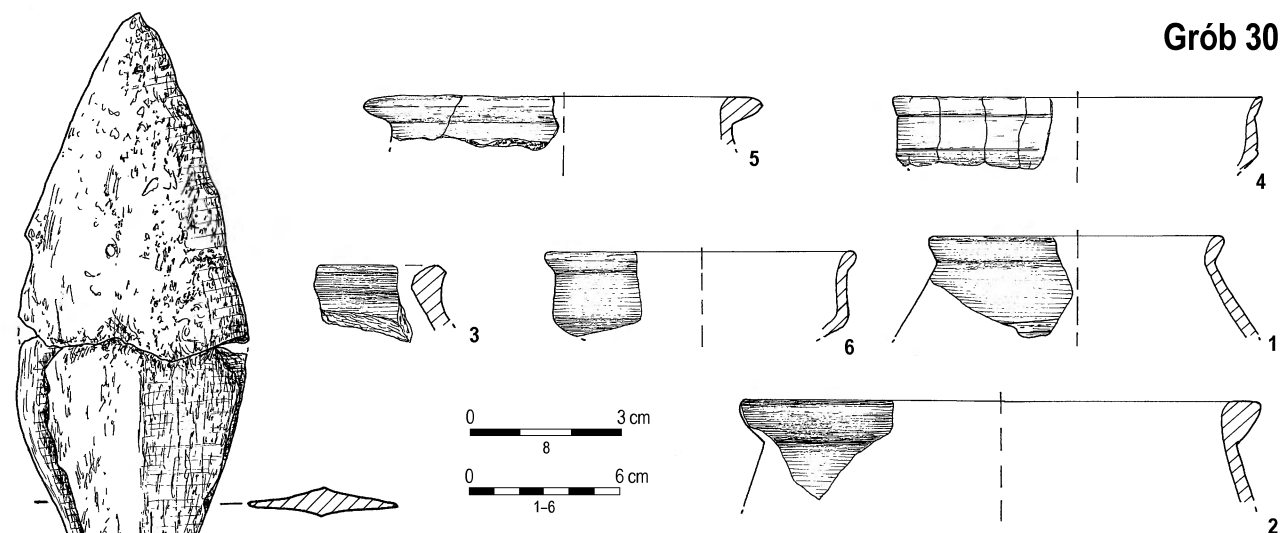

Tabl. V. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 13, 15, 16, 17, 18 i 19. 13:20 – brąz lub żelazo, pozostałe glina
Pl. V. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 13, 15, 16, 17, 18 and 19. 13:20 – bronze or iron, all others clay

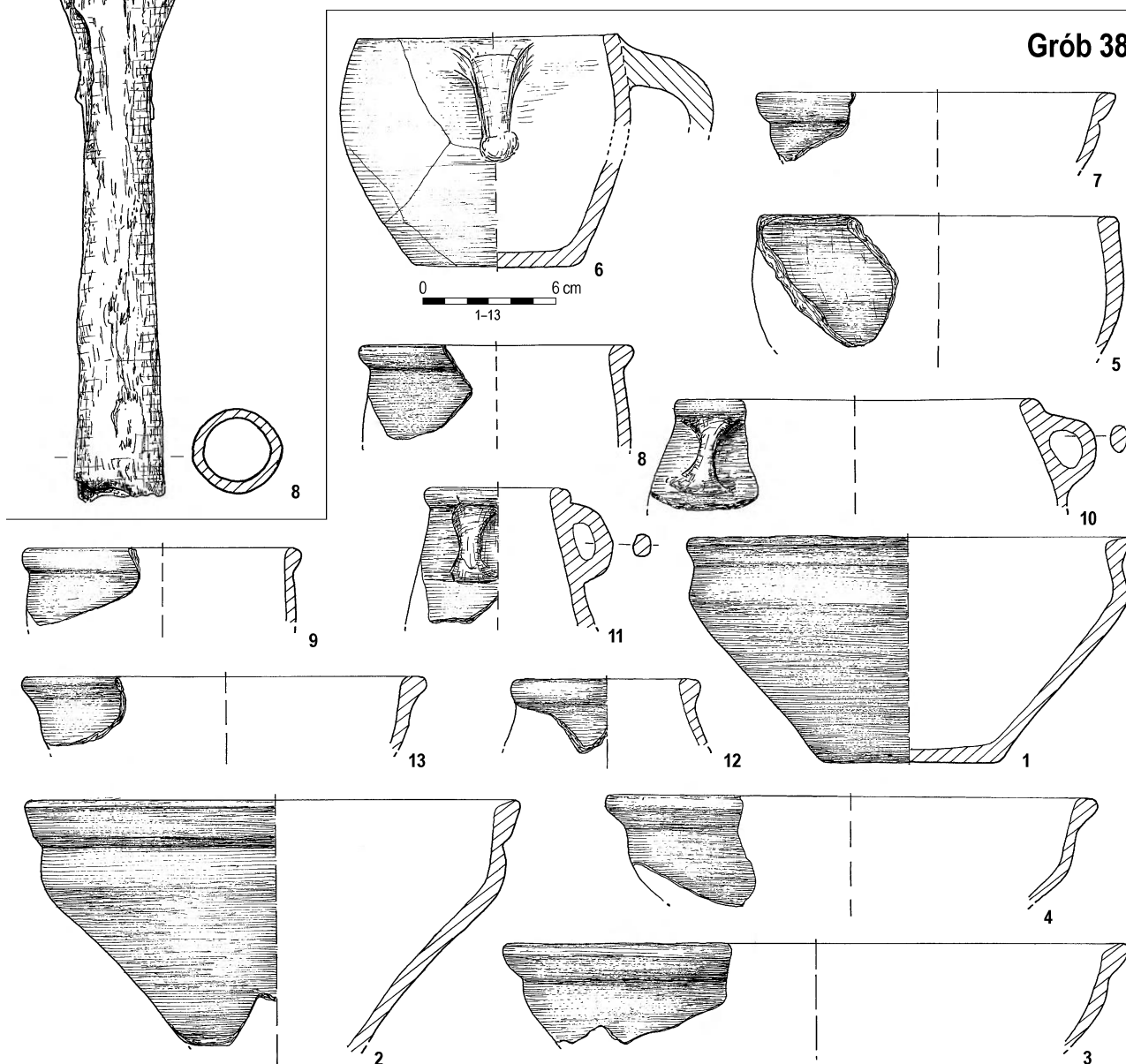

Tabl. VI. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29 i 31. 29:4, 31:6 – żelazo, pozostałe glina
Pl. VI. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29 and 31. 29:4, 31:6 – iron, all others clay

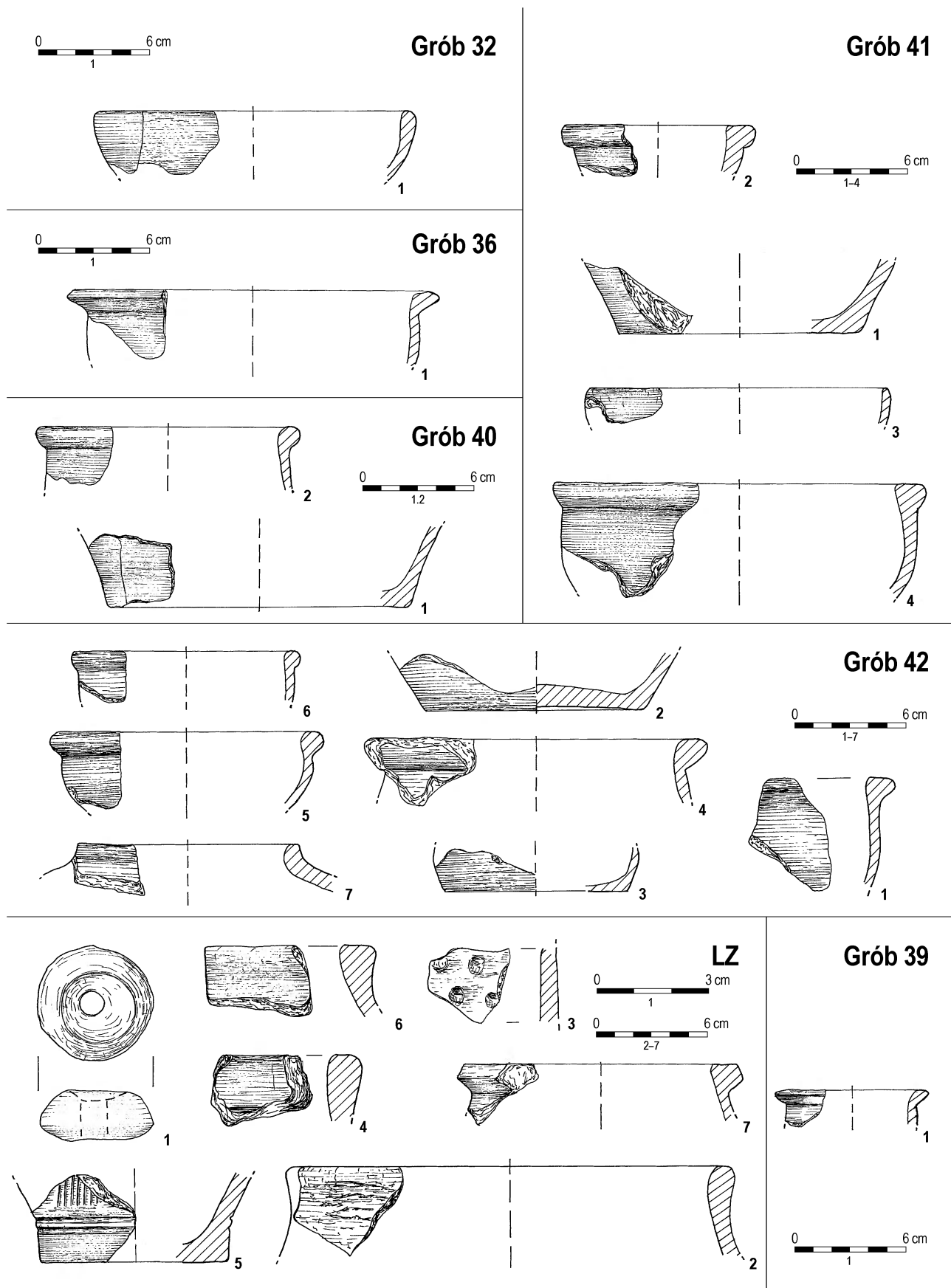
Grób 30

Grób 38

Tabl. VII. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 30 i 38. 30:8 – żelazo, pozostałe glina
Pl. VII. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 30 and 38. 30:8 – iron, all others clay

Tabl. VIII. Bielawy-Łuby, pow. Łowicz, stan. 2. Groby 32, 36, 39, 40, 41, 42 oraz znaleziska luźne. Wszystko glina
Pl. VIII. Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2. Graves 32, 36, 39, 40, 41, 42 and stray finds. All clay

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

LIST OF ABBREVIATIONS OF PERIODICALS AND SERIAL PUBLICATIONS

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków	MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest	PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)	PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa	PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha	PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford	Prahistoria ziem polskich – <i>Prahistoria ziem polskich</i> . tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981	
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin	Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg i.Pr.
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn	PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”. Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”. Schwerin/Rostock/Berlin)	RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum	RB	– „Rocznik Białostocki”. Białystok
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań	RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa	SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź	SlA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale	SovArch	– „Sovetskaâ Archeologia” (Советская археология), Moskva
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz	SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa	SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР). Moskva	WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
MIA	– Materialy i issledovaniâ po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva	ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków	ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa		
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa		
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)		

